

Π.3.2.1 Εκπαιδευτικά σενάρια και μαθησιακές δραστηριότητες, σύμφωνα με συγκεκριμένες προδιαγραφές, που αντιστοιχούν σε 30 διδακτικές ώρες ανά τάξη

Αρχαία Ελληνική Γλώσσα και Γραμματεία

Α΄ Λυκείου

Θεματική ενότητα:

Ξενοφώντος, «Ελληνικά» Β 2. 19 - 23

Τίτλος:

«Η τελευταία πράξη»

ΣΤΑΘΗΣ ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ

Θεσσαλονίκη 2012

ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΕΡΓΟΥ

ΠΡΑΞΗ: «Δημιουργία πρωτότυπης μεθοδολογίας εκπαιδευτικών σεναρίων βασισμένων σε ΤΠΕ και δημιουργία εκπαιδευτικών σεναρίων για τα μαθήματα της Ελληνικής Γλώσσας στην Α/βάθμια και Β/βάθμια εκπαίδευση» MIS 296579 (κωδ. 5.175), - ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ ΠΡΑΞΗ, στους άξονες προτεραιότητας 1-2-3 του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση», η οποία συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και εθνικούς πόρους.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: Ι.Ν. ΚΑΖΑΖΗΣ

ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: ΒΑΣΙΛΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ

ΠΑΡΑΔΟΤΕΟ: Π.3.2.1. Εκπαιδευτικά σεναρία και μαθησιακές δραστηριότητες, σύμφωνα με συγκεκριμένες προδιαγραφές, που αντιστοιχούν σε 30 διδακτικές ώρες ανά τάξη.

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΠΑΡΑΔΟΤΕΟΥ: ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΚΟΥΤΣΟΓΙΑΝΝΗΣ

Υπεύθυνοι υπο-ομάδας εργασίας αρχαίας ελληνικής γλώσσας δευτεροβάθμιας: Λάμπρος Πόλκας, Κοσμάς Τουλούμης

ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ: ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

<http://www.greeklanguage.gr>

Καραμασούνα 1 – Πλατεία Σκρα Τ.Κ. 55 132 Καλαμαριά, Θεσσαλονίκη

Τηλ.: 2310 459101 , Φαξ: 2310 459107, e-mail: centre@komvos.edu.gr

Α. ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ

Τίτλος

Η τελευταία πράξη

Δημιουργός

Στάθης Παπακωνσταντίνου

Διδακτικό αντικείμενο

Αρχαία Ελληνική Γλώσσα και Γραμματεία

(Προτεινόμενη) Τάξη

Α΄ Λυκείου

Χρονολογία

Νοέμβριος 2012

Διδακτική/Θεματική Ενότητα

Αρχαίοι Έλληνες Ιστοριογράφοι: Ξενοφώντας, «Ελληνικά» Β 2. 19 - 23

Διαθεματικό

Ναι

Εμπλεκόμενα γνωστικά αντικείμενα

Ι. Φιλολογικής Ζώνης

Αρχαία Ελληνική Γλώσσα και Γραμματεία

Νεοελληνική Γλώσσα

Χρονική διάρκεια

5 διδακτικές ώρες

Χώρος

Ι. Φυσικός χώρος:

Εντός σχολείου: αίθουσα διδασκαλίας, εργαστήριο πληροφορικής.

Π. Εικονικός χώρος: Wiki (pbworks.com).

Το σενάριο υλοποιείται σε τέσσερις φάσεις (1^η ώρα / 2^η ώρα / 3^η - 4^η ώρα / 5^η ώρα) είτε στην αίθουσα διδασκαλίας είτε στο εργαστήριο πληροφορικής. Εφόσον υπάρχει η δυνατότητα, μπορεί να χρησιμοποιηθεί και το εικονικό περιβάλλον Wiki, για την ανάρτηση των δραστηριοτήτων και για την επικοινωνία μεταξύ των ομάδων και του διδάσκοντος.

Προϋποθέσεις υλοποίησης για δάσκαλο και μαθητή

Η υλοποίηση του σεναρίου προϋποθέτει τη συστηματική εξοικείωση του εκπαιδευτικού και των μαθητών του με τη χρήση και την αξιοποίηση βασικών εργαλείων των ΤΠΕ (κειμενογράφος, λογισμικό παρουσιάσεων, διαδίκτυο, ιστοσελίδα κατασκευής εννοιολογικού χάρτη, λογισμικό κατασκευής ασκήσεων Hot Potatoes) και την κατάλληλη υλικοτεχνική υποδομή (σχολικό εργαστήριο Η/Υ ή τουλάχιστον πέντε φορητοί υπολογιστές, βιντεοπροβολέας ή διαδραστικός πίνακας, πρόσβαση στο διαδίκτυο). Απαιτείται, επίσης, εξοικείωση του δασκάλου και των μαθητών με την ομαδοσυνεργατική διδασκαλία.

Το σενάριο απευθύνεται σε μαθητές χωρίς ιδιαίτερα μαθησιακά προβλήματα, που κατέχουν βασικές γνώσεις γραμματικής και συντακτικού και έχουν προηγούμενη θητεία στην ομαδική εργασία και στη χρήση των ΤΠΕ.

Εφαρμογή στην τάξη

Το συγκεκριμένο σενάριο είναι πρόταση διδασκαλίας.

Το σενάριο στηρίζεται

—

Το σενάριο αντλεί

—

B. ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ/ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η διδακτική πρόταση αναφέρεται στη συνθήκη ειρήνης και στην παράδοση των Αθηνών. Οι μαθητές θα προσεγγίσουν το κείμενο γλωσσικά, θα το μεταγράψουν, θα το αποδώσουν διαγραμματικά· θα προχωρήσουν στην σύνταξη μετάφρασης και θα τη συγκρίνουν με άλλες· θα αναζητήσουν ομόρριζες λέξεις· θα αξιολογήσουν τους όρους της παράδοσης και θα κατανοήσουν την έννοια των διαπραγματεύσεων από θέση ισχύος ή δριμείας ανάγκης· θα συγκρίνουν την αρχή και το τέλος του πολέμου· τη μετατροπή του λαού σε όχλο· την ιστορία και τον συμβολισμό των Μακρών Τειχών· την πτώση και την ταπείνωση· την έννοια της ελευθερίας και τη μεγάλη αντιμετώπιση του μεγάλου ηττημένου· θα παραγάγουν λόγο ενσυναισθητικό και θα μελετήσουν τη λειτουργία της γλώσσας στο πλαίσιο της ιστορικής αφήγησης. Παράλληλα, στο σενάριο αυτό θα ενσωματωθεί και η διδασκαλία της 7^{ης} Ενότητας του σχολικού Εγχειριδίου Γλωσσικής Διδασκαλίας και, πιο συγκεκριμένα, η μελέτη των συμπερασματικών και των ενδοιαστικών προτάσεων. Η διδακτική πρόταση αποτελεί μια εναλλακτική προσέγγιση του κειμένου από το πρωτότυπο. Επιδιώκεται να κατακτήσουν οι μαθητές το κείμενο αξιοποιώντας πόρους του διαδικτύου και εργαλεία των ΤΠΕ, καθώς και τη μεταφραστική μέθοδο «κατά κόλα», και να προσεγγίσουν διαλεκτικά το κείμενο μέσω της έρευνας, των συγκρίσεων και αναγωγών στη σύγχρονη εποχή.

Γ. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σύλληψη και θεωρητικό πλαίσιο

Αποτελεί κοινή διαπίστωση ότι ο παραδοσιακός τρόπος με τον οποίο διδάσκονται τα Αρχαία Ελληνικά στην Α΄ Λυκείου δίνει μονοδιάστατα έμφαση στη γλωσσική

διάσταση του κειμένου, ενώ οι ιδέες και τα αξιόλογα μηνύματα των κειμένων είτε αγνοούνται είτε προσεγγίζονται επιφανειακά και με τρόπο αποσπασματικό. Η επανάληψη αυτού του συμπεριφοριστικού μοτίβου αναπόδραστα κουράζει τους μαθητές, αφού εκτός των άλλων τους αφαιρεί την πρωτοβουλία. Η παρούσα πρόταση κινείται στη λογική του [Νέου Αναλυτικού Προγράμματος](#). Χωρίς να αγνοεί το γλωσσικό μέρος, δίνει έμφαση τόσο στη μετάφραση όσο κυρίως στο νόημα και στα μηνύματα του κειμένου που, όταν αναχθούν στη σύγχρονη εποχή, αποκτούν άλλη διάσταση και δυναμική, κεντρίζοντας την προσοχή και το ενδιαφέρον των μαθητών. Η διδακτική πρόταση βασίζεται στις αρχές της υποβοηθούμενης ανακαλυπτικής μάθησης με σταδιακή υποχώρηση της υποστήριξης που παρέχει ο διδάσκων. Αναγκαία θεωρείται η συμμετοχή και η δραστηριοποίηση του μαθητή στο πλαίσιο της ομαδικής ερευνητικής εργασίας. Ο διδάσκων παρέχει ερεθίσματα, ύλη και μεθοδολογικά εργαλεία στους μαθητές, οι οποίοι, με προσωπική αναζήτηση και αυτενέργεια στο πλαίσιο της ομαδοσυνεργατικής δραστηριότητας, κατακτούν δυναμικά τη γνώση και αποκτούν ερευνητικές δεξιότητες. Οι μαθητές, αξιοποιώντας τις ΤΠΕ, δημιουργούν αυθεντικά περιβάλλοντα επικοινωνίας, αποκτούν πρόσβαση σε ποικίλους σημειωτικούς πόρους, ερευνούν, συλλέγουν υλικό και πληροφορίες, αξιολογούν, συγκρίνουν, συνθέτουν, συνεργάζονται και δημιουργούν μέσα σε κλίμα άμιλλας. Απώτερος στόχος είναι να ευαισθητοποιηθούν οι μαθητές και να αποκτήσουν ταυτότητα κριτικού υποκειμένου.

Δ. ΣΚΕΠΤΙΚΟ-ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΣΥΝΔΥΑΣΜΟΣ ΤΟΥΣ

Γνώσεις για τον κόσμο, αξίες, πεποιθήσεις, πρότυπα, στάσεις ζωής

Επιδιώκεται οι μαθητές / οι μαθήτριες:

- Να κατανοήσουν ότι τελικά την ιστορία διαχρονικά τη γράφουν οι νικητές, οι οποίοι θέτουν και τους όρους και τις προϋποθέσεις τερματισμού του πολέμου.
- Να συνειδητοποιήσουν ότι ο πόλεμος δε διεξάγεται μόνο στο πεδίο της μάχης (έργα) αλλά και σε επίπεδο διπλωματικό (λόγοι).

- Να συσχετίσουν τις ιστορικές εξελίξεις με τον ρόλο που διαδραματίζουν συχνά τα πρόσωπα είτε πρόκειται για πολιτικούς είτε πρόκειται για στρατιωτικούς ηγέτες.
- Να αποτιμήσουν τη συμπεριφορά του νικητή απέναντι στον μεγάλο ηττημένο και να κατανοήσουν τα αίτια αυτής της μεγαθυμίας.
- Να κατανοήσουν ότι η δύναμη και η ευτυχία δε διαρκούν για πάντα και ότι η έπαρση και η αλαζονεία ενίοτε οδηγούν στην καταστροφή.
- Να εντοπίσουν στο αρχαίο κείμενο στάσεις, αξίες και πεποιθήσεις σχετικά με την ειρήνη και την ελευθερία και να τα συγκρίνουν με τα ισχύοντα στο παρόν.
- Να γνωρίσουν την ιστορία και το συμβολισμό των Μακρών Τειχών.

Γνώσεις για τη γλώσσα

Επιδιώκεται οι μαθητές / μαθήτριες:

- Να είναι σε θέση να εντοπίζουν τα γλωσσικά χαρακτηριστικά του κειμενικού είδους της ιστορικής αφήγησης και να ασκηθούν στους τρόπους ανάπτυξης παραγράφων.
- Να εντοπίζουν τη δομή της αφήγησης με βάση τους χρονικούς προσδιορισμούς, τα ρήματα και τα υποκείμενα.
- Να κατανοήσουν τον ρόλο και τη χρήση των συμπερασματικών και των ενδοιαστικών προτάσεων στον λόγο.
- Να συνειδητοποιήσουν ότι η σημερινή γλώσσα αποτελεί τη φυσική συνέχεια της αρχαίας τόσο σε επίπεδο λέξης όσο και σε επίπεδο δομών.

Γραμματισμοί

Γλωσσικός-Κλασικός γραμματισμός

Επιδιώκεται οι μαθητές / μαθήτριες:

- Να ασκηθούν στην κατανόηση και στον εντοπισμό της γραμματικοσυντακτικής δομής του αρχαίου ελληνικού κειμένου από το πρωτότυπο και να την αποδίδουν διαγραμματικά.

- Να χρησιμοποιούν την παραπάνω διαγραμματική απόδοση, προκειμένου να προσπελάσουν νοηματικά και μεταφραστικά το κείμενο.
- Να αντιλαμβάνονται και να αιτιολογούν τα χαρακτηριστικά της ιστορικής αφήγησης τόσο σε επίπεδο καθαρά χρονογραφικό όσο και σε επίπεδο αναζήτησης των αιτιωδών σχέσεων.
- Να ερμηνεύουν και να αιτιολογούν επιλογές, γεγονότα και στάσεις προσώπων στο πλαίσιο της ιστορικής αφήγησης.

Νέοι γραμματισμοί

Επιδιώκεται οι μαθητές / μαθήτριες:

- Να χρησιμοποιούν εργαλεία συγγραφής των ΤΠΕ, με στόχο την καλύτερη γλωσσική αποδόμηση και προσπέλαση του αρχαίου κειμένου.
- Να χρησιμοποιούν αποτελεσματικά τα ανοιχτά και διερευνητικά ψηφιακά περιβάλλοντα μάθησης, όπως τα Σώματα Κειμένων και το Λεξικό της Αρχαίας Ελληνικής του Κέντρου Ελληνικής Γλώσσας.
- Να παράγουν με τη βοήθεια των ΤΠΕ και με αφορμή το αρχαίο ελληνικό κείμενο και τις ιδέες του νέα πολυτροπικά κειμενικά είδη, που θα φωτίζουν καλύτερα το κείμενο και θα το γεφυρώνουν με το παρόν.

Κριτικός Γραμματισμός

Επιδιώκεται οι μαθητές / μαθήτριες:

- Να συγκρίνουν τις μεταφραστικές εκδοχές ενός κειμένου, αιτιολογώντας τόσο τις επιλογές του αρχαίου συγγραφέα όσο και των μεταφραστών.
- Να αντιλαμβάνονται τον τρόπο με τον οποίο οι γλωσσικές επιλογές και η συγκεκριμένη μορφοσυντακτική δομή υπηρετούν την ανάδειξη του περιεχομένου (π.χ. η επιλογή της συμπερασματικής πρότασης για την απόδοση των όρων συνθήκης, η επιτάχυνση στο τέλος με τη χρήση της παρατακτικής σύνδεσης κλπ.).

Διδακτικές πρακτικές

Μέσω της υλοποίησης του σεναρίου αναμένεται οι μαθητές να αναπτύξουν τη δεξιότητα της συνεργασίας και τη στάση της αυτενέργειας για την επιτυχή προσπέλαση της γνώσης και την επίλυση προβλημάτων. Καθώς οι δραστηριότητες των ομάδων είναι αλληλοεξαρτώμενες και αλληλοτροφοδοτούμενες, αναμένεται η ενίσχυση της υπευθυνότητας των μαθητών και της ανάληψης δημιουργικών πρωτοβουλιών.

Ε. ΛΕΠΤΟΜΕΡΗΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ

Αφετηρία

Το απόσπασμα των [«Ελληνικών»](#) του Ξενοφώντα, που αναφέρεται στον πρωταγωνιστικό ρόλο του Θηραμένη, στους όρους παράδοσης των Αθηνών και στο γκρέμισμα των Μακρών Τειχών, έχει μια ξεχωριστή σπουδαιότητα από άποψη περιεχομένου, η οποία ωστόσο δεν αναδεικνύεται στο πλαίσιο του παραδοσιακού τρόπου διδασκαλίας. Πρόκειται για τον επίσημο τερματισμό του Πελοποννησιακού πολέμου, ενός πολέμου που συντάρραξε τον αρχαίο κόσμο και κλόνισε ανεπανόρθωτα θεμέλιά του. Η ήττα και η συντριβή της Αθήνας αποτυπώνονται εύγλωττα στα γκρεμισμένα Μακρά Τείχη, αλλοτινό σύμβολο έπαρσης και υπεροχής, μετέπειτα σύμβολο παρακμής και ταπείνωσης. Η παράδοση της Αθήνας ανέδειξε τη γενικότερη κρίση του αρχαίου κόσμου, κρίση αξιακή, οικονομική, ανθρωπιστική και συστημική, αποκαλύπτοντας ταυτόχρονα τη ματαιότητα αλλά και τις καταστροφικές συνέπειες των πολέμων. Τα μηνύματα, λοιπόν, της συγκεκριμένης ενότητας είναι πολλά και εξόχως διδακτικά, ενώ αξιοπρόσεκτη είναι και η αφηγηματική τεχνική αλλά και οι γλωσσικές επιλογές του ιστορικού, μέσω των οποίων αποδίδει τα συγκεκριμένα γεγονότα. Επομένως, επιβάλλεται οι μαθητές να σταθούν στη συγκεκριμένη ενότητα, να προβληματιστούν και να αναστοχαστούν, προσεγγίζοντας συγχρονικά αλλά και διαχρονικά θεμελιώδεις έννοιες και αξίες, όπως η ελευθερία και η ειρήνη. Ο πόλεμος δεν έχει εκλείψει, η ανθρώπινη φύση δεν έχει μεταβληθεί και, επομένως, το κείμενο

προσφέρεται για συγκρίσεις, για παραλληλισμούς, για αναστοχασμό και ως τροφή στην κριτική σκέψη. Η αυτενέργεια των μαθητών και η ομαδική δραστηριοποίηση στο πλαίσιο της εμβάθυνσης σε ένα τόσο σημαντικό απόσπασμα, που θα φωτίσει ολόπλευρα τη νέα πραγματικότητα της άνοιξης του 404 π.Χ., καθίσταται ως επιλογή απόλυτα αναγκαία. Σε μια τέτοια προσέγγιση του αρχαίου κειμένου, οι Νέες Τεχνολογίες θα μπορούσαν να προσφέρουν στη διδακτική πρακτική τα εργαλεία για ουσιαστική και πολύπλευρη ευαισθητοποίηση και για τη δόμηση κριτικής μαθητικής ταυτότητας.

Σύνδεση με τα ισχύοντα στο σχολείο

Η διδασκαλία της συγκεκριμένης ενότητας προβλέπεται από το [Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών](#) για την Α΄ Λυκείου και ως εκ τούτου αποτελεί μέρος της διδακτέας ύλης. Η προτεινόμενη διδακτική πρόταση είναι από κάθε άποψη συμβατή με τα ισχύοντα στο σχολείο, καθώς είναι εξόχως κειμενοκεντρική και δεν απαιτεί περισσότερο χρόνο από εκείνον που θα απαιτούσε μια σοβαρή πρόταση διδασκαλίας ενταγμένη στο παραδοσιακό μοντέλο, η οποία θα αξιοποιούσε μόνο τα συμβατικά διδακτικά μέσα και εργαλεία. Η πρόταση αυτή ενσωματώνει και τη διδασκαλία ενός μέρους της [7^{ης} ενότητας](#) του Εγχειριδίου Γλωσσικής Διδασκαλίας, δεδομένου ότι οι δύο από τις πέντε ώρες που προβλέπονται για το μάθημα των Αρχαίων Ελληνικών στην Α΄ τάξη του Λυκείου πρέπει με βάση το αναλυτικό πρόγραμμα να είναι αφιερωμένες στη γλωσσική διδασκαλία. Εκτός από την πολυεπίπεδη προσέγγιση του κειμένου, οι μαθητές θα ασκηθούν στη μελέτη των συμπερασματικών και ενδοιαστικών προτάσεων, αφού οδηγηθούν επαγωγικά στην εξαγωγή της θεωρίας και των κανόνων που διέπουν τα συγκεκριμένα είδη. Οι μαθητές θα παραγάγουν προϊόντα λόγου διαφόρων κειμενικών ειδών και, υπό αυτή την έννοια, το σενάριο χαρακτηρίζεται διαθεματικό, καθώς απαιτείται συνδυασμός γνώσεων και δεξιοτήτων, που κατακτώνται μέσω της διδασκαλίας της Έκφρασης - Έκθεσης. Επομένως, σχετικά με τις ιδιαιτερότητες των κειμενικών ειδών αλλά και τις μεθόδους ανάπτυξης των παραγράφων, κρίνεται σκόπιμο να έχει προηγηθεί συστηματική ενημέρωση και

άσκηση των μαθητών, ώστε να αντιμετωπίσουν τις συγκεκριμένες δραστηριότητες ως πεδίο άσκησης και πρακτικής κατακτημένων ή νέων γραμματισμών.

Αξιοποίηση των ΤΠΕ

Αναμένεται με τη χρήση των ΤΠΕ οι μαθητές αρχικά να αποδομήσουν γλωσσικά το κείμενο και να το αποδώσουν σχηματικά εντοπίζοντας τους βασικούς θεματικούς άξονες. Μέσω της γλωσσικής προσπέλασης και της κατανόησης των δομών του κειμένου, θα πειραματιστούν και θα προχωρήσουν στην εξαγωγή ποιοτικής μετάφρασης. Στη συνέχεια, με αφορμή το ίδιο το κείμενο οι μαθητές, αφού ερευνήσουν και επεξεργαστούν δεδομένα και πληροφορίες, θα παραγάγουν ψηφιακό υλικό συγκεκριμένων προδιαγραφών και θα το αναρτήσουν στο Wiki ή προκαθορισμένο διαδικτυακό τόπο.

Θα αξιοποιηθούν επιλεγμένοι δικτυακοί τόποι, λογισμικά επεξεργασίας, σύνθεσης και γραφικής απεικόνισης λόγου (κειμενογράφος, [κατασκευή εννοιολογικού χάρτη](#), λογισμικό παρουσιάσεων), λογισμικό επεξεργασίας ήχου ([Audacity](#)) και λογισμικό κατασκευής ασκήσεων ([Hot Potatoes](#)).

Η προστιθέμενη αξία των νέων τεχνολογιών συνίσταται στις δυνατότητες που προσφέρουν για δημιουργία αυθεντικών περιβαλλόντων μάθησης και πεδίων συνεργατικής δημιουργίας των μαθητών. Η παραγωγή πολυτροπικών ή πολυμεσικών προϊόντων από μέρος των μαθητών δεν αντιμετωπίζεται ως αυτοσκοπός (ad hoc), αλλά ως μια ουσιαστική διαδικασία που εμπλέκει ενεργά τους μαθητές, στο πλαίσιο μιας σύνθετης και δυναμικής διδακτικής πρακτικής.

Κείμενα

Κείμενα σχολικών εγχειριδίων

Εγχειρίδιο Γλωσσικής Διδασκαλίας Α΄ Λυκείου: Ενότητα 7^η: [Δευτερεύουσες προτάσεις](#)

Ψηφιακό Σχολείο - Ψηφιακά Εκπαιδευτικά Βοηθήματα: Φιλοσοφικός Λόγος Γ΄ Λυκείου:

- [Ενδοιαστικές προτάσεις](#)

- [Συμπερασματικές προτάσεις](#)

Κείμενα εκτός σχολικών εγχειριδίων

[Θουκυδίδης, «Ιστορίες», 2.47-54, 1.90-92, 3.62](#) . Στο *Θουκυδίδου Ιστορίαι* I–II. ²1960 [¹1940, Οξφόρδη: Oxford University Press]. Μτφρ. Ε. Κ. Βενιζέλος. Αθήνα: Βιβλιοπωλείον της «Εστίας». [«Μικρός Απόπλους»: Κείμενα σε ηλεκτρονική μορφή – Υπεύθ. Αγγ. Πεردικούρης].

Perseus Digital Library [Ψηφιακή Βιβλιοθήκη του Περσέα]:

- Διόδωρος Σικελιώτης, [«Ιστορική Βιβλιοθήκη», 13.107. 4-5](#). Στο *Diodorus of Sicily*, I-XII. 1989. Engl. translation by C. H. Oldfather. Vol. 4-8. Cambridge, MA: Harvard University Press - London: William Heinemann, Ltd.

- [Ξενοφών, «Ελληνικά» 2.2.20 κ.ε.](#) Στο *Xenophontis opera omnia*, vol. I-V. 1900-1921. Ed. E. C. Marchant. Oxford, Clarendon Press.

Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα [Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας]:

- [Ξενοφών, «Ελληνικά», 2.2.19-23](#)

- [Ξενοφών, «Ελληνικά», 3.5.8](#). Στο *Xenophontis opera omnia*, vol. I-V. 1900-1921. Ed. E. C. Marchant. Oxford, Clarendon Press.

Υποστηρικτικό/εκπαιδευτικό υλικό

Ιστοσελίδες

[Ελληνική Βικιπαίδεια](#) [Ελεύθερη Διαδικτυακή Εγκυκλοπαίδεια]

[Ελληνικά Βικιφθέγματα](#) [Διαδικτυακή Επιτομή Ρήσεων και Αποφθεγμάτων]

Καρεμφύλλης, Κ. [«Τρόποι ανάπτυξης παραγράφων»](#) [«e-keimena»] : ιστότοπος για τη διδασκαλία της Ελληνικής Γλώσσας στην εκπαίδευση].

Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα [Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας]:

-[Βασικό Λεξικό της Αρχαίας Ελληνικής](#)

-[Ενδοιαστικές προτάσεις](#)

-[ηλεκτρονικά λεξικά](#)

-[Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής](#)

-[Συμπερασματικές προτάσεις](#)

-[Συμφραστικός Πίνακας Λέξεων](#)

[Φιλολογικά Βήματα στο Web](#) [Ιστοχώρος του Στ. Παπακωνσταντίνου - Πανελλήνιο Σχολικό Δίκτυο]

Διδακτική πορεία/στάδια/φάσεις

Οι μαθητές χωρισμένοι σε πέντε ομάδες των τεσσάρων ατόμων θα υλοποιήσουν σειρά δραστηριοτήτων, που περιγράφονται λεπτομερώς στα Φύλλα Εργασίας, είτε στη σχολική αίθουσα είτε στο εργαστήριο με την αξιοποίηση των ΤΠΕ. Τα Φύλλα Εργασίας για κάθε ομάδα έχουν αναρτηθεί στο Wiki (pbworks.com) ή σε άλλη ιστοσελίδα ή ιστολόγιο, ώστε να υπάρχει πρόσβαση στην ψηφιακή μορφή του Φύλλου Εργασίας, το οποίο καλό είναι να διανεμηθεί στις ομάδες και σε έντυπη μορφή για τους λιγότερο εξοικειωμένους με τα ψηφιακά περιβάλλοντα. Πρόσβαση στην ψηφιακή μορφή του αρχαίου κειμένου οι μαθητές αποκτούν είτε μέσω των [Σωμάτων Κειμένων](#) της Πύλης για την Ελληνική Γλώσσα είτε μέσω της [ψηφιακής βιβλιοθήκης](#) του Περσέα. Ωστόσο, για την αποφυγή απρόβλεπτων καταστάσεων, ψηφιακή μορφή του αρχαίου κειμένου θα είναι διαθέσιμη είτε στο Wiki είτε σε αρχείο Word. Το κείμενο αποτελεί συνέχεια του προηγούμενου, οπότε δε χρειάζεται κάποια σύνδεση με τα προηγούμενα. Η προσέγγισή του θα γίνει σε τρεις φάσεις με τη συμπλήρωση δύο Φύλλων Εργασίας για κάθε ομάδα. Το πρώτο θα είναι κοινό, ώστε να δημιουργηθεί το αναγκαίο συνεκτικό υπόβαθρο, και το δεύτερο διαφορετικό, ώστε να επιτευχθεί η πολυεπίπεδη προσέγγιση του αρχαίου κειμένου. Η τρίτη φάση θα αφιερωθεί στην παρουσίαση των δημιουργικών εργασιών που υλοποίησαν οι

ομάδες με την υλοποίηση του δεύτερου Φύλλου Εργασίας. Ακολουθεί η τέταρτη φάση και το τρίτο Φύλλο Εργασίας που είναι αφιερωμένο στην κριτική μελέτη και την επαγωγική διερεύνηση ενός συντακτικού φαινομένου, με αφορμή την αντιπροσωπευτική παρουσία του στο κείμενο της ενότητας.

Πιο συγκεκριμένα, μετά από μια πρώτη επαφή με το κείμενο, που θα γίνει με την ανάγνωσή του από τον διδάσκοντα και τους μαθητές, και έπειτα από σύντομη συζήτηση, το [κείμενο χωρίζεται](#) σε τόσες ενότητες όσες και οι ομάδες. Στη συνέχεια, κάθε ομάδα ασχολείται με ένα πολύ μικρό τμήμα του κειμένου, έχοντας στη διάθεσή της και αρκετούς βοηθητικούς ψηφιακούς πόρους, ώστε να καταστεί ευχερής η κατάκτηση του κειμένου. Αφού, λοιπόν, οι μαθητές χωρίσουν το κείμενο σε προτάσεις, χρωματίσουν τους ρηματικούς τύπους, τα υποκείμενα κλπ. ή αλλάξουν τη σειρά των λέξεων πάνω στον συντακτικό άξονα, θα προχωρήσουν στην εικονιστική αναπαράσταση των συντακτικών δομών του κειμένου μέσω της ιστοσελίδας κατασκευής απλού [εννοιολογικού χάρτη](#). Στη συνέχεια, οι μαθητές καλούνται να συνθέσουν τη δική τους μετάφραση και να τη συγκρίνουν με άλλες τρεις, [δύο](#) από την Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα και μία του διδάσκοντος. Μετά από αυτό, οι ομάδες θα συνδέσουν την αρχαία με τη νέα ελληνική γλώσσα αναζητώντας την παρουσία λέξεων του κειμένου στη νέα ελληνική. Στην τελευταία αυτή δραστηριότητα θα αξιοποιηθούν οι δυνατότητες ποιοτικής και σύνθετης έρευνας, που παρέχουν τα διάφορα ψηφιακά της Πύλης τόσο για τη [νέα ελληνική](#) όσο και για την [αρχαία ελληνική](#) γλώσσα. Η πρώτη ώρα του σεναρίου θα ολοκληρωθεί με την παρουσίαση στην ολομέλεια και την ανάρτηση στο Wiki των δραστηριοτήτων των ομάδων.

Το [δεύτερο Φύλλο Εργασίας](#), που στοχεύει στη νοηματική και ιδεολογική προσπέλαση του κειμένου, καλύπτει τις επόμενες τρεις διδακτικές ώρες. Πιο συγκεκριμένα, η δεύτερη και η τρίτη διδακτική ώρα, που πρέπει να είναι συνεχόμενες, είναι αφιερωμένες στην έρευνα, την κριτική επεξεργασία και την παραγωγή δημιουργικών εργασιών. Οι τελευταίες θα αναρτηθούν και θα

παρουσιαστούν στην τάξη κατά την τέταρτη διδακτική ώρα. Οι δραστηριότητες του δεύτερου Φύλλου Εργασίας έχουν ως αφετηρία το κείμενο και απόληξη το παρόν των μαθητών, προκειμένου το αρχαίο κείμενο, ως πολιτισμικό προϊόν της εποχής του, να αναγνωστεί με σύγχρονους όρους και έτσι να καταδειχτούν οι ομοιότητες και οι διαφορές παρελθόντος - παρόντος σε επίπεδο αξιών, στάσεων και πολιτισμικής στάθμης. Σε κάθε ομάδα αντιστοιχεί η δημιουργία μιας πολυτροπικής παρουσίασης, η παραγωγή λόγου με συγκεκριμένες κειμενικές προδιαγραφές και η κατασκευή ενός ηλεκτρονικού σταυρόλεξου, η επίλυση του οποίου θα αποδεικνύει ότι η κάθε μαθητική ομάδα προσέλαβε ικανοποιητικά το περιεχόμενο των δραστηριοτήτων που υλοποίησε. Επειδή οι δραστηριότητες αυτές θεωρούνται το πιο ουσιαστικό και δημιουργικό τμήμα του σεναρίου, κρίνεται απαραίτητο να παρουσιαστούν στην ολομέλεια με επίσημο τρόπο στο πλαίσιο μιας τέταρτης διδακτικής ώρας, προκειμένου οι μαθητές να εμπλακούν και στη διαδικασία της ακρόασης και της παρουσίασης, γεγονός πολύ σημαντικό, αφού ενθαρρύνεται η συμμετοχικότητα και ενισχύεται η υπευθυνότητα των μαθητών.

Το τρίτο Φύλλο Εργασίας, αν και δε συνδέεται άμεσα με τα προηγούμενα, ολοκληρώνει το σενάριο με τη μελέτη των συμπερασματικών και των ενδοιαστικών προτάσεων, ώστε να ενσωματωθεί στο σενάριο και το Εγχειρίδιο Γλωσσικής Διδασκαλίας. Η επιλογή δεν είναι τυχαία, αλλά υπαγορεύθηκε από τη σημαντική παρουσία των προτάσεων αυτών στο κείμενο. Ιδιαίτερα η συμπερασματική πρόταση, μέσω της οποίας αποδίδονται οι όροι της ειρήνης, είναι κομβικής σημασίας για την κατανόηση του κειμένου. Η κατάκτηση αυτού του συντακτικού φαινομένου δε θα γίνει με τους παραδοσιακούς όρους, αλλά με την αξιοποίηση των ΤΠΕ και της επαγωγικής μεθόδου.

Α' Φάση

1 διδακτική ώρα: Κατακτώντας γλωσσικά και μεταφραστικά το κείμενο

Σε αυτή τη φάση, διάρκειας μίας ώρας, [το Φύλλο Εργασίας](#) είναι κοινό για όλες τις ομάδες, με στόχο να δημιουργηθεί το αναγκαίο κοινό υπόβαθρο, από το οποίο θα ξεκινήσουν και στο οποίο θα καταλήξουν οι επιμέρους δραστηριότητες.

Οι δραστηριότητες αυτές είναι σχετικά απλές και δεν αναμένεται οι μαθητές να συναντήσουν κάποια αξεπέραστη δυσκολία. Η κατάτμηση του κειμένου δίνει τη δυνατότητα στις ομάδες να ασχοληθούν με ένα πολύ μικρό τμήμα του κειμένου και, κατά συνέπεια, να το επεξεργαστούν αποτελεσματικά. Τόσο ο χρωματισμός των κύριων όρων του κειμένου όσο και η σχηματική απόδοση της συντακτικής δομής του κειμένου είναι δραστηριότητες που στοχεύουν στην αξιοποίηση των ΤΠΕ ως «εργαλείων» από τον μαθητή, προκειμένου να «ξεκλειδώσει» και να κατανοήσει ένα κείμενο.

Η ανατροφοδότηση που παρέχεται μετά την υλοποίηση της πρώτης δραστηριότητας είναι απαραίτητη, προκειμένου να μη χαθεί πολύτιμος διδακτικός χρόνος και να διασφαλιστεί ότι οι μαθητές θα κινηθούν προς τη σωστή κατεύθυνση.

Τελικός στόχος των επιμέρους δραστηριοτήτων είναι η εξαγωγή της μετάφρασης και η σύγκρισή της με άλλες μεταφράσεις. Οι μαθητές καλούνται να συζητήσουν και να επιχειρηματολογήσουν σχετικά με τις διάφορες μεταφραστικές επιλογές. Με τον τρόπο αυτό, θα κατανοήσουν ότι κάθε μεταφραστική απόπειρα ενέχει αναπόδραστα το στοιχείο της υποκειμενικότητας, δεδομένου ότι το αρχαίο κείμενο είναι ένα προϊόν της εποχής του, την οποία επιχειρούμε να αναπλάσουμε.

Για να καταδειχτεί η διαχρονική ενότητα της ελληνικής γλώσσας, το 1^ο Φύλλο Εργασίας ολοκληρώνεται με μια γλωσσική δραστηριότητα. Ζητείται από τους μαθητές να αναζητήσουν λέξεις ετυμολογικά συγγενείς (ομόρριζες, παράγωγες, απλές, σύνθετες) με τις λέξεις του αρχαίου κειμένου και να τις καταγράψουν συμπληρώνοντας ειδικό για τον σκοπό αυτό πίνακα.

Εν κατακλείδι, στο 1^ο Φύλλο Εργασίας οι μαθητές αποδομούν το κείμενο, το αναλύουν γραμματικά και συντακτικά, προχωρούν στη σύνταξη μετάφρασης και αναζητούν την παρουσία λέξεων του αρχαίου κειμένου στη νέα ελληνική. Ο χρόνος

της μίας διδακτικής ώρας είναι αρκετός, ώστε οι μαθητές να ολοκληρώσουν έγκαιρα τις δραστηριότητες αλλά και να τις παρουσιάσουν στην τάξη, προκειμένου να εξασφαλιστεί η διάχυση των πληροφοριών στο σύνολο του τμήματος.

Κρίνεται σκόπιμο τα συμπληρωμένα Φύλλα των ομάδων να ελεγχθούν για τυχόν λάθη ή παραλείψεις και, στη συνέχεια, είτε να μοιραστούν σε κάθε μαθητή (για την περίπτωση μαθητών που δεν έχουν πρόσβαση στο διαδίκτυο) είτε να αναρτηθούν στο Wiki ή σε άλλο διαδικτυακό τόπο, ώστε να είναι στη διάθεση των μαθητών ανά πάσα στιγμή.

Στην ίδια κατάτμηση του κειμένου θα βασιστεί το δεύτερο Φύλλο Εργασίας. Ανάλογα με τις επιθυμίες, μπορούν οι ομάδες να κρατήσουν και για το τρίτο Φύλλο το ίδιο κείμενο ή να πάρουν κάποιο άλλο είτε με επιλογή είτε με κλήρωση.

B' Φάση

2 διδακτικές ώρες: Συνομιλώντας με το κείμενο

Στη φάση αυτή, που διαρκεί δύο συνεχόμενες διδακτικές ώρες, οι ομάδες υλοποιούν πιο σύνθετες δραστηριότητες με τη βοήθεια των ΤΠΕ. Οι δραστηριότητες του [2^{ου} Φύλλου Εργασίας](#), που είναι διαφορετικές για κάθε ομάδα, έχουν ως αφετηρία το αρχαίο κείμενο και στοχεύουν στην πολύπλευρη κατανόηση του κειμένου μέσω της αναγωγής του στο παρόν. Πρόκειται για δραστηριότητες ερευνητικού τύπου, που καταλήγουν όλες στη σύνθεση διάφορων κειμενικών ειδών, δεδομένου ότι πρόκειται για διαθεματική προσέγγιση με το μάθημα της Νεοελληνικής Γλώσσας. Βασική προϋπόθεση είναι οι μαθητές να έχουν κάποια εξοικείωση με τα διάφορα κειμενικά είδη και τους τρόπους ανάπτυξης παραγράφων. Οι αφορμές που δίνει το κείμενο είναι πάρα πολλές, αλλά επιλέχθηκαν αυτές οι συγκεκριμένες, ώστε να υπάρχει ισορροπία και κάποια ομοιογένεια μεταξύ των δραστηριοτήτων των ομάδων και να μην απομακρυνόμαστε από το κείμενο. Άλλωστε, σε κάθε δραστηριότητα υπάρχει ένα είδος προλόγου που δίνει τις κατευθυντήριες γραμμές στη σκέψη των μαθητών, προκειμένου να αποφευχθούν οι «φυγόκεντρες τάσεις».

Σε κάθε ομάδα ανατίθεται η παραγωγή μιας πολυτροπικής παρουσίασης ή η σύνθεση ενός κριτικού κειμένου και η κατασκευή ενός ηλεκτρονικού σταυρόλεξου, ως το κριτικό επιστέγασμα της προηγούμενης ενασχόλησής τους. Απαραίτητη προϋπόθεση είναι η στοιχειώδης εξοικείωση με το λογισμικό Hot Potatoes, κάτι που δεν απαιτεί ιδιαίτερες γνώσεις ή δεξιότητες. Το περιεχόμενο των δραστηριοτήτων συναρτάται άμεσα με το κείμενο της ενότητας που αντιστοιχεί σε κάθε ομάδα.

Στην πρώτη ομάδα, με αφορμή την αξίωση των Κορινθίων και των Θηβαίων για αφανισμό της Αθήνας, οι δραστηριότητες αναφέρονται στο πρόβλημα της διαχείρισης του παρελθόντος, στη σχέση ισοτιμίας ανάμεσα στους συμμάχους, είτε αναφερόμαστε στο παρόν είτε στην αρχαιότητα, και στους Περσικούς πολέμους, στους οποίους οι Αθηναίοι διακρίθηκαν. Η αναγνώριση αυτής της διάκρισης από τους Σπαρτιάτες αποδεικνύεται από τη μεγάλθυμη στάση τους απέναντι στους Αθηναίους.

Η δεύτερη ομάδα μέσω των δραστηριοτήτων αξιολογεί τους όρους που επέβαλαν οι Σπαρτιάτες για τη σύναψη της ειρήνης, αποτιμά την σκοπιμότητα κάθε όρου αναπλάθοντας μια πιθανή συζήτηση των πέντε εφόρων σχετική με το ζήτημα και, τέλος, προσεγγίζει διαχρονικά την έννοια της ειρήνης, η οποία ακόμη και στις μέρες μας παραμένει το ζητούμενο.

Η τρίτη ομάδα διερευνά τη διαχρονική σχέση του πολέμου με τις έννοιες «λιμός» και «λοιμός», τη μετατροπή του λαού σε όγλο σε καταστάσεις ανάγκης ή παθογένειας, και αναζητά ομοιότητες και διαφορές ανάμεσα στην πολιορκία της Αθήνας από τους Σπαρτιάτες και την πολιορκία του Μεσολογγίου από τους Τούρκους.

Η τέταρτη ομάδα ασχολείται με το αν και κατά πόσο η πειθώ και το δίκιο έχουν διαχρονικά κάποια βαρύτητα στη διεξαγωγή των διαπραγματεύσεων ή αν το αποτέλεσμα καθορίζεται από τον συσχετισμό δυνάμεων και συμφερόντων. Παράλληλα, η ομάδα αυτή καλείται να συνθέσει σε γραπτό και ηχητικό αρχείο τον πιθανό λόγο που εκφώνησε ο Θηραμένης και τον πιθανό αντίλογο ή τη συμφωνία

κάποιου πολίτη μαζί του, κατά αναλογία με το σχήμα θέση - αντίθεση του Θουκυδίδη.

Τέλος, η πέμπτη ομάδα μελετά την ιστορία των Μακρών Τειχών και τον συμβολισμό τους, και αιτιολογεί τη σχετική «ψύχωση» Αθηναίων και Λακεδαιμονίων σε σχέση με αυτά. Παράλληλα, αναζητά πληροφορίες για τις αυλητρίδες, συγκρίνει την αρχή και το τέλος του Πελοποννησιακού πολέμου και προσεγγίζει διαχρονικά το περιεχόμενο του όρου «ελευθερία».

Για την ουσιαστική αξιολόγηση του εγχειρήματος, προβλέπεται η κατασκευή από κάθε ομάδα ενός ψηφιακού σταυρόλεξου, η μελέτη του οποίου θα καταδειξεί στον διδάσκοντα τη ρηχότητα ή την ποιότητα των μαθητικών δραστηριοτήτων.

Το κείμενο προσφέρει πολλές αφορμές για προβληματισμό και άσκηση κριτικής σκέψης. Θα μπορούσε να γίνει σύγκριση ανάμεσα στις σημερινές υπερδυνάμεις και στις υπερδυνάμεις εκείνης της εποχής, που εναλλάσσονται στην ηγεμονία, για το γόητρο των ισχυρών που καταρρακώνεται, για τη σημερινή πείνα στον Τρίτο Κόσμο, για πολιορκημένες πόλεις, για τον πόλεμο για..., αλλά ο χρόνος είναι συγκεκριμένος και υπαρκτός ο κίνδυνος για μετατόπιση του κέντρου βάρους από το κείμενο σε επιμέρους λεπτομέρειες ή πτυχές. Ωστόσο, με τις συγκεκριμένες δραστηριότητες προσφέρεται στους μαθητές ικανή τροφή για αναστοχασμό, ευαισθητοποίηση και κριτική στάση απέναντι σε διάφορα διαχρονικά ζητήματα μέσω της συνεργασίας και της συν-δημιουργίας. Οι ΤΠΕ στο Φύλλο αυτό χρησιμοποιούνται ως μέσα άντλησης πληροφοριών και ως περιβάλλοντα πρακτικής γραμματισμού. Οι εργασίες του 2^{ου} Φύλλου υλοποιούνται σε ένα συνεχόμενο διδακτικό δίωρο, ώστε να αξιοποιηθεί και ο χρόνος των διαλειμμάτων, είτε στο σχολικό εργαστήριο είτε στην αίθουσα διδασκαλίας με την πρόβλεψη οι ομάδες να τροποποιήσουν ή να βελτιώσουν από το σπίτι τις εργασίες τους.

Γ' Φάση

1 διδακτική ώρα: Παρουσίαση δραστηριοτήτων

Στη φάση αυτή, διάρκειας μίας διδακτικής ώρας, οι ομάδες παρουσιάζουν στην ολομέλεια τις δραστηριότητες του 2^{ου} Φύλλου Εργασίας. Η παρουσίαση θα γίνει με τη χρήση βιντεοπροβολέα στην αίθουσα διδασκαλίας. Κάθε ομάδα θα έχει στη διάθεσή της χρόνο δέκα λεπτών (10΄) για να παρουσιάσει τις εργασίες της. Κατά τη διάρκεια των παρουσιάσεων, ο διδάσκων μπορεί να εμπλέκει σε γόνιμο διάλογο ακροατές και παρουσιαστές, με στόχο την ουσιαστική μετακένωση του περιεχομένου των δραστηριοτήτων. Κάθε δραστηριότητα, αφού ελεγχθεί από τον διδάσκοντα για τυχόν ορθογραφικά ή εκφραστικά λάθη, αναρτάται οριστικά στο Wiki ή στην ιστοσελίδα (ή στο ιστολόγιο) του μαθήματος. Αν δεν εξαρκέσει ο χρόνος, θα πρέπει ο διδάσκων να έχει εξασφαλίσει και μέρος του χρόνου από την επόμενη ώρα, ώστε να ολοκληρωθεί η παρουσίαση.

Δ΄ Φάση

1 διδακτική ώρα: Μελέτη και κατανόηση συντακτικού φαινομένου

Στη φάση αυτή, διάρκειας μίας διδακτικής ώρας στο σχολικό εργαστήριο, οι τρεις πρώτες ομάδες μελετούν τις συμπερασματικές προτάσεις και οι δύο τελευταίες τις ενδοιαστικές προτάσεις. Σύμφωνα με το Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών στην Α΄ Λυκείου, τα Αρχαία Ελληνικά διδάσκονται πέντε ώρες εβδομαδιαίως. Από αυτές, οι τρεις αφιερώνονται στην προσέγγιση των κειμένων και οι δύο στη μελέτη της γραμματικής και του συντακτικού, για τα οποία υπάρχει και ειδικό εγχειρίδιο. Επειδή στο κείμενο του σεναρίου δεσπόζει η συμπερασματική πρόταση, που περιέχει τους όρους της παράδοσης και είναι κομβικής σημασίας για την κατανόηση του κειμένου, προκειμένου να μη διαταραχθεί αυτή η σχέση, κρίθηκε σκόπιμο το σενάριο να διεξαχθεί στα χρονικά όρια μίας εβδομάδας με την πρώτη ώρα να αφιερώνεται στη γλωσσική προσπέλαση του κειμένου και στη μετάφραση· τη δεύτερη, στην αναζήτηση πραγματολογικών στοιχείων και στη νοηματική και ιδεολογική εμφάθυνση με φόντο το παρόν· την τρίτη, σε δραστηριότητες ενσυναίσθησης και κριτικής διερεύνησης· την τέταρτη ώρα, στην παρουσίαση των δραστηριοτήτων της

δεύτερης και της τρίτης ώρας στην ολομέλεια του τμήματος· και την πέμπτη ώρα, στη μελέτη των δευτερευουσών συμπερασματικών και ενδοιαστικών προτάσεων.

Ειδικότερα, οι δραστηριότητες του 3^{ου} Φύλλου Εργασίας αξιοποιούν πολύπλευρα τις ΤΠΕ τόσο σε επίπεδο διερεύνησης όσο και σε επίπεδο παραγωγής κειμένου. Κινούνται στην κατεύθυνση δόμησης κριτικής ταυτότητας, είναι σχετικά εύκολες και εκτιμάται ότι ο χρόνος μίας διδακτικής ώρας είναι ικανοποιητικός. Πιο συγκεκριμένα, οι μαθητές, αξιοποιώντας τις δυνατότητες του κειμενογράφου, θα μελετήσουν ενδεικτικά παραδείγματα συμπερασματικών και ενδοιαστικών προτάσεων και, στη συνέχεια, θα διαμορφώσουν επαγωγικά τη θεωρία και τους κανόνες. Θα ακολουθήσει η επιβεβαίωση και η τεκμηρίωση των συμπερασμάτων. Η διάχυση των συμπερασμάτων θα γίνει με την ανταλλαγή Φύλλων Εργασίας, αφού προηγηθεί η τεκμηρίωση των πορισμάτων τους. Η επιλογή ήταν να δοθούν στους μαθητές πολλά παραδείγματα (όχι αυτά που χρησιμοποιούν τα συντακτικά), προκειμένου, με τη χρήση του χρωματισμού και της διαφορετικής σήμανσης, να εντοπίσουν τα κοινά στοιχεία και επαγωγικά να οδηγηθούν στη σύνταξη του κανόνα. Θα μπορούσε τα παραδείγματα που δίνονται στους μαθητές να είναι όλα αμετάφραστα, ωστόσο αυτό θα δυσκόλευε και, ενδεχομένως, θα απογοήτευε τους μαθητές, και θα χανόταν πολύτιμος διδακτικός χρόνος. Οι γνώσεις που θα αποκομίσουν θα έχουν άμεση εφαρμογή στο κείμενο της ενότητας, που έχουν ήδη μελετήσει, και έτσι θα γίνει η σύζευξη θεωρίας και πράξης. Αναμένεται οι μαθητές να αντιληφθούν τις δυνατότητες του κειμενογράφου για την ανάδειξη της διάρθρωσης του κειμένου, να αξιοποιούν τις δυνατότητες για έρευνα και επεξεργασία κειμένου, που προσφέρει η Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα, να συνεργάζονται, να συγκρίνουν, να χρησιμοποιούν την επαγωγή για εξαγωγή συμπερασμάτων και, τέλος, να τεκμηριώνουν και να επαληθεύουν τα συμπεράσματά τους.

Η συνολική αξιολόγηση του σεναρίου θα γίνει με διαλογική συζήτηση, με την ανώνυμη συμπλήρωση ενός ερωτηματολογίου από τους μαθητές, αλλά και από την

ποιότητα των προϊόντων που θα παραχθούν, καθώς και την ανάδειξη των δυσκολιών της υλοποίησής του.

ΣΤ. ΦΥΛΛΟ/Α ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Το κείμενο της ενότητας

1^η ομάδα. ἐπεὶ δ' ἦκον, ἐκκλησίαν ἐποίησαν, ἐν ἧ ἀντέλεγον Κορίνθιοι καὶ Θηβαῖοι μάλιστα, πολλοὶ δὲ καὶ ἄλλοι τῶν Ἑλλήνων, μὴ σπένδεσθαι Ἀθηναίους, ἀλλ' ἐξαιρεῖν Λακεδαιμόνιοι δὲ οὐκ ἔφασαν πόλιν Ἑλληνίδα ἀνδραποδιεῖν μέγα ἀγαθὸν εἰργασμένην ἐν τοῖς μεγίστοις κινδύνοις γενομένοις τῇ Ἑλλάδι,

2^η ομάδα. ἀλλ' ἐποιοῦντο εἰρήνην ἐφ' ᾧ τὰ τε μακρὰ τεῖχη καὶ τὸν Πειραιᾶ καθελόντας καὶ τὰς ναῦς πλὴν δώδεκα παραδόντας καὶ τοὺς φυγάδας καθέντας τὸν αὐτὸν ἐχθρὸν καὶ φίλον νομίζοντας Λακεδαιμονίοις ἔπεσθαι καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν ὅποι ἂν ἠγῶνται.

3^η ομάδα. Θηραμένης δὲ καὶ οἱ σὺν αὐτῷ πρέσβεις ἐπανεφέρον ταῦτα εἰς τὰς Ἀθήνας. εἰσιόντας δ' αὐτοὺς ὄχλος περιχεῖτο πολὺς, φοβούμενοι μὴ ἄπρακτοι ἦκοιεν· οὐ γὰρ ἔτι ἐνεχώρει μέλλειν διὰ τὸ πλῆθος τῶν ἀπολλυμένων τῷ λιμῷ.

4^η ομάδα. τῇ δὲ ὑστεραία ἀπήγγελλον οἱ πρέσβεις ἐφ' οἷς οἱ Λακεδαιμόνιοι ποιοῖντο τὴν εἰρήνην· προηγόρει δὲ αὐτῶν Θηραμένης, λέγων ὡς χρὴ πείθεσθαι Λακεδαιμονίοις καὶ τὰ τεῖχη περιαιρεῖν. ἀντειπόντων δὲ τινῶν αὐτῷ, πολὺ δὲ πλείωνων συνεπαινεσάντων, ἔδοξε δέχεσθαι τὴν εἰρήνην.

5^η ομάδα. μετὰ δὲ ταῦτα Λύσανδρος τε κατέπλει εἰς τὸν Πειραιᾶ καὶ οἱ φυγάδες κατῆσαν καὶ τὰ τεῖχη κατέσκαπτον ὑπ' ἀνλητρίδων πολλῇ προθυμίᾳ, νομίζοντες ἐκείνην τὴν ἡμέραν τῇ Ἑλλάδι ἄρχειν τῆς ἐλευθερίας.

Ξενοφών, «Ελληνικά» 2. 2. 19 - 23

Ἐχει προηγηθεῖ ἡ ἀνάγνωση τοῦ κειμένου ἀπὸ τὸν διδάσκοντα καὶ ὁ χωρισμὸς τοῦ σε τὸσες ἐνοότητες ὅσες καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν ομάδων. Προκειμένου ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐνοτήτων νὰ ταυτίζεται με τὸν ἀριθμὸ τῶν ομάδων, τὰ κριτήρια μποροῦν νὰ ἀναπροσαρμόζονται ἢ νὰ μεταβάλλονται σύμφωνα με τὶς ἀνάγκες.

1^ο Φύλλο Εργασίας κοινό για όλες τις ομάδες

1 διδακτική ώρα

1. Να μεταφέρετε το αρχαίο κείμενο από την [Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα](#) ή τον [Περσέα](#) σε ένα αρχείο Word. Στη συνέχεια, μετακινώντας, τονίζοντας ή χρωματίζοντας λέξεις, να το χωρίσετε σε προτάσεις και να επισημάνετε τους ρηματικούς τύπους και τα υποκείμενά τους, αφού λάβετε υπόψη σας ότι η κύρια πρόταση περιέχει πρωτεύοντα νοήματα, η δευτερεύουσα δευτερεύοντα νοήματα και η μετοχή αποδίδει συμπληρωματικά νοήματα. Το αρχείο αυτό να το μετονομάσετε «πρόχειρο ..ης ομάδας» και να το ανεβάσετε στο Wiki. Για να πάρετε μια ισχυρή ανατροφοδότηση, κάντε κλικ [εδώ](#).
2. Να μεταβείτε στην ιστοσελίδα Text2MindMap κάνοντας κλικ [εδώ](#) και να αποδώσετε σχηματικά τους βασικούς συντακτικούς άξονες του κειμένου, με οδηγό τα κατάλληλα ερωτήματα για κάθε περίπτωση (τι, ποιος, πού, πότε, πώς, γιατί, με ποιο σκοπό κλπ.). Η διπλανή εικόνα μπορεί να φανεί χρήσιμη στη δραστηριότητά σας. Τα διαγράμματα που θα κατασκευάσετε μέσω της ιστοσελίδας, να τα αποθηκεύσετε με την κατάλληλη ονομασία είτε σε μορφή PDF είτε σε μορφή αρχείου εικόνας και να τα αναρτήσετε στο Wiki. Σε περίπτωση που δυσκολεύεστε να κάνετε χρήση της πανεύκολης ιστοσελίδας, στείλτε ένα μέλος της ομάδας σας στον καθηγητή για τις σχετικές οδηγίες.
3. Αξιοποιώντας τα λεξιλογικά σχόλια του κειμένου που συνοδεύουν το σχολικό εγχειρίδιο, αλλά και αυτά που σας δίνονται [εδώ](#), προχωρήστε στη μετάφραση συζητώντας στο πλαίσιο της ομάδας τις διάφορες εκδοχές και καταλήξτε στη βέλτιστη επιλογή. Ακολουθώντας, να συγκρίνετε τη μετάφρασή σας με την [παρακάτω μετάφραση](#), αλλά και τις [δύο μεταφράσεις](#) που συνοδεύουν το αρχαίο κείμενο στην Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα. Προσπαθήστε να

αντιληφθείτε την οπτική αλλά και τη σκοπιμότητα κάθε μεταφραστικής επιλογής. Γράψτε τώρα μια μετάφραση και στα αμφιλεγόμενα σημεία της να παραπέμπετε με υποσημείωση και στις άλλες πιθανές μεταφραστικές εκδοχές. Συνοψίστε σε έναν πλαγιότιτλο το περιεχόμενο του αποσπάσματός σας.

4. Επιλέξτε τουλάχιστον οκτώ λέξεις του κειμένου και για την καθεμία από αυτές να δώσετε όσο μπορείτε περισσότερες ομόρριζες της νέας ελληνικής, δημιουργώντας έναν πίνακα σε κειμενογράφο ή υπολογιστικό φύλλο. Σε τρεις τουλάχιστον περιπτώσεις να αξιοποιήσετε τη δυνατότητα αναζήτησης των [λεξικών](#) της Πύλης για την Ελληνική Γλώσσα με τη χρήση του κατάλληλου θέματος και τον τελεστή *οτιδήποτε* (%) πριν από ή μετά το θέμα (π.χ. %αρξ% για το ρήμα *ἄρχω* και %σπονδ% για το ρήμα *σπένδομαι*). Προσοχή! Πρέπει στα αποτελέσματα να μελετάτε κάθε περίπτωση ξεχωριστά και να καταγράφετε μόνο τις λέξεις που αποδεδειγμένα σχετίζονται με τη λέξη του κειμένου.

α/α	Λέξη κειμένου	Ομόρριζες λέξεις της νέας ελληνικής
1		
2		
3		
4		
5		
6		
7		
8		

Τα Φύλλα παρουσιάζονται στην ολομέλεια, ελέγχονται, διορθώνονται, ανεβαίνουν στο Wiki ή σε άλλο ιστότοπο ή ιστολόγιο ή αποστέλλονται μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου στις ομάδες. Καλό είναι να φωτοτυπηθούν και να μοιραστούν στους μαθητές, ώστε κάθε μαθητής να έχει πέντε Φύλλα και δυνατότητα ολιστικής σύλληψης μέσω της ένταξης του ειδικού, του επιμέρους, στο γενικό.

2^ο Φύλλο Εργασίας

1^η ΟΜΑΔΑ

ἐπεὶ δ' ἦκον, ἐκκλησίαν ἐποίησαν, ἐν ἧ ἀντέλεγον Κορίνθιοι καὶ Θηβαῖοι μάλιστα, πολλοὶ δὲ καὶ ἄλλοι τῶν Ἑλλήνων, μὴ σπένδεσθαι Ἀθηναίους, ἀλλ' ἐξαιρεῖν Λακεδαιμόνιοι δὲ οὐκ ἔφασαν πόλιν Ἑλληνίδα ἀνδραποδιεῖν μέγα ἀγαθὸν εἰργασμένην ἐν τοῖς μεγίστοις κινδύνοις γενομένοις τῇ Ἑλλάδι,

1. «ἐκκλησίαν ἐποίησαν, ἐν ἧ ἀντέλεγον Κορίνθιοι καὶ Θηβαῖοι μάλιστα»: Σύμφωνα με τον Ξενοφόντα, οι Σπαρτιάτες έκαναν ένα είδος «εκκλησίας», για να αποφασίσουν από κοινού με τους συμμάχους περί του πρακτέου. Δύο ισχυροὶ σύμμαχοι αξιώνουν τον αφανισμό της Αθήνας, ωστόσο οι Σπαρτιάτες κάνουν αυτό που οι ίδιοι επιθυμούν ή έχουν αποφασίσει, αγνοώντας τους συμμάχους. Μήπως, λοιπόν, δεν πρόκειται για συμμαχία, αλλά για ηγεμονία της πιο ισχυρής πόλης; Μήπως και η Πελοποννησιακή συμμαχία λειτουργούσε με τον ίδιο τρόπο με τον οποίο λειτουργούσε και η Αθηναϊκή; Ωστόσο, και στις μέρες μας υπάρχουν συμμαχίες (π.χ. ΝΑΤΟ). Αντλώντας στοιχεία από την εμπειρία σας ή από το διαδίκτυο να συντάξετε ως ομάδα ένα κείμενο επιχειρηματολογίας, όπου θα καταδεικνύετε την ομοιότητα του χθες με το σήμερα.
2. «ἐν ἧ ἀντέλεγον Κορίνθιοι καὶ Θηβαῖοι μάλιστα»: Για τη συγκεκριμένη ενέργεια οι Θηβαῖοι στο μέλλον θα «απολογηθούν» στους Αθηναίους. Μελετήστε το σχετικό [απόσπασμα](#) του Ξενοφόντα («Ελληνικά» 3.5.8) από την Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα και αξιολογήστε το επιχείρημα που προβάλλουν.
Οι Μηδικοὶ πόλεμοι αποτελούν για τους Αθηναίους πεδίο τιμής και δόξας, ενώ για τους Θηβαίους στίγμα και όνειδος, αφού κατηγορήθηκαν για «μηδισμό». Αναζητήστε σε έγκριτα ηλεκτρονικά λεξικά το περιεχόμενο του όρου «μηδισμός», αλλά και το πώς οι μεταγενέστεροι Θηβαῖοι έφεραν αυτό το βάρος. Στη δίκη των Πλαταιέων οι Θηβαῖοι παίρνουν θέση σχετικά με το

ζήτημα του μηδισμού και αποκαλύπτουν κάποια στοιχεία που εξηγούν την έχθρα τους προς τους Αθηναίους. Αφού μελετήσετε το σχετικό [απόσπασμα](#) από τον Θουκυδίδη («Ιστορίες», 3.62) σε μετάφραση Ελ. Βενιζέλου και γνωρίσετε και τα επιχειρήματα της άλλης πλευράς, γράψτε ένα σύντομο κείμενο, όπου καταγράφετε τους προβληματισμούς σας σχετικά με το πόσο το παρελθόν επηρεάζει το παρόν, τονίζοντας το ιδιαίτερο βάρος που συνοδεύει τη διαχείριση του παρελθόντος από την εκάστοτε νέα γενιά με αναφορές στη σύγχρονη εποχή. Έχει το παρελθόν, ως φορέας του προαιώνιου μίσους, κάποια σχέση με την τωρινή έχθρα των Θηβαίων;

3. «οὐκ ἔφασαν πόλιν Ἑλληνίδα ἀνδραποδεῖν μέγα ἀγαθὸν εἰργασμένην ἐν τοῖς μεγίστοις κινδύνοις γενομένοις τῇ Ἑλλάδι»: Για τους Αθηναίους, αντίθετα, το ένδοξο παρελθόν αποβαίνει πηγή σωτηρίας για το παρόν, αφού οι Σπαρτιάτες, αγνοώντας επιδεικτικά τις προτάσεις Θηβαίων και Κορινθίων, αντιμετωπίζουν τους Αθηναίους με μεγαθυμία. Είναι προφανές ότι με τον όρο «μέγιστοι κίνδυνοι τῇ Ἑλλάδι» εννοούνται οι Περσικοί πόλεμοι. Ερευνώντας στο διαδίκτυο, δημιουργήστε ένα αρχείο λογισμικού παρουσίασης εμπλουτισμένο με εικονιστικό υλικό, που να αποδίδει επιγραμματικά τα σημαντικότερα γεγονότα των Περσικών πολέμων, τα πρόσωπα που πρωταγωνίστησαν και την τελική έκβαση. Παράλληλα, αναζητήστε στην ιστορία περιπτώσεις μεγάθυμης αντιμετώπισης του ηττημένου αντιπάλου.
4. Στηριγμένοι στο περιεχόμενο των προηγούμενων δραστηριοτήτων που υλοποιήσατε ως ομάδα, δημιουργήστε ένα ψηφιακό σταυρόλεξο (είκοσι ορισμών) με την αξιοποίηση του λογισμικού Hot Potatoes, που θα αναρτηθεί στην ιστοσελίδα του μαθήματος ή του σχολείου για επίλυση από τους συμμαθητές σας. Σε περίπτωση δυσκολίας, απλώς δημιουργήστε ένα ψηφιακό αρχείο με είκοσι όρους και τους αντίστοιχους ορισμούς και παραδώστε το στον διδάσκοντα.

2^η ΟΜΑΔΑ

ἀλλ' ἐποιοῦντο εἰρήνην ἐφ' ᾧ τὰ τε μακρὰ τείχη καὶ τὸν Πειραιᾶ καθελόντας καὶ τὰς ναῦς πλὴν δώδεκα παραδόντας καὶ τοὺς φυγάδας καθέντας τὸν αὐτὸν ἐχθρὸν καὶ φίλον νομίζοντας Λακεδαιμονίοις ἔπεσθαι καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν ὅποι ἂν ἡγῶνται.

1. Οι προϋποθέσεις που θέτουν οι Λακεδαιμόνιοι για τη σύναψη ειρήνης αποδίδονται με τη συμπερασματική πρόταση «ἐφ' ᾧ τὰ ... κατὰ θάλατταν». Αναλύοντας την πρόταση, διαπιστώνουμε ότι ένας όρος διατυπώνεται με το απαρέμφατο *ἔπεσθαι* (ρήμα της πρότασης) και οι άλλοι όροι διατυπώνονται με τις μετοχές *καθελόντας, παραδόντας, καθέντας, νομίζοντας*. Πιστεύετε ότι όλοι οι όροι είναι της ίδιας βαρύτητας για τους Λακεδαιμόνιους και ότι η συγκεκριμένη επιλογή του Ξενοφώντα είναι τυχαία ή μήπως υπάρχει κάποια διαβάθμιση ή κλιμάκωση που αποδίδεται με τη συγκεκριμένη επιλογή; Αναμφίβολα, όλοι οι όροι είναι επαχθείς για τους Αθηναίους, ωστόσο το αποτέλεσμα είναι αθροιστικό. Ποια εκτιμάτε ότι θα είναι η συνολική τους μελλοντική επίπτωση τόσο για τους Αθηναίους όσο και για τους Λακεδαιμόνιους; Αφού διασταυρώσετε τις πληροφορίες του Ξενοφώντα [με εκείνες του Διόδωρου](#) («Ιστορική Βιβλιοθήκη», 13.107. 4-5), απαντήστε στα παραπάνω, συντάσσοντας ως ομάδα ένα σύντομο κείμενο επιχειρηματολογίας, αφού όμως πιο πριν υλοποιήσετε τη δεύτερη δραστηριότητα.
2. Οι όροι της παράδοσης είναι πέντε, οι έφοροι ήταν πέντε και στην ομάδα σας είστε πέντε. Υποδυθείτε ο καθένας σας έναν έφορο και συνεδριάστε για τους όρους που θα προτείνετε. Στόχος σας είναι να μην εξανδραποδιστεί η Αθήνα, αλλά να καταστεί τελείως ανίσχυρη και χειραγωγήσιμη. Ο καθένας εισηγείται από έναν όρο, τον αποσαφηνίζει, εξηγεί το σκεπτικό του και πιθανολογεί την αποτελεσματικότητά του. Ένα μέλος που προεδρεύει αρχίζει τη συζήτηση,

δίνει τον λόγο στους εφόρους και κλείνει τον λόγο καταθέτοντας τη δική του εισήγηση. Τις εισηγήσεις σας να τις καταγράψετε σε: α) αρχείο κειμενογράφου και β) σε ηχητικό αρχείο.

3. «άλλ' έποιοῦντο ειρήνην»: Ακόμη και σήμερα γίνεται λόγος για «εύθραυστες ισορροπίες στις διεθνείς σχέσεις» και είναι κοινά αποδεκτό ότι η παγκόσμια ειρήνη δεν έχει εδραιωθεί και τελεί υπό διαρκή απειλή. Αξιοποιώντας [τις μηχανές αναζήτησης](#) του διαδικτύου, επιλέξτε τις κατάλληλες πηγές για άντληση πληροφοριών, προκειμένου να δημιουργήσετε μια πολυτροπική παρουσίαση που θα αναφέρεται διαχρονικά στην έννοια της ειρήνης. Στην παρουσίασή σας να περιλαμβάνονται: [ορισμός](#), τα σύμβολα της ειρήνης, εικόνες, συσχετισμός με άλλους όρους (ανακωχή, εκεχειρία) κλπ., λογοτεχνικά έργα με τίτλο ή με θέμα την ειρήνη, [αποφθέγματα](#) για την ειρήνη και ό,τι άλλο κρίνετε σκόπιμο και σας εκφράζει ως ομάδα. Η παρουσίαση να κλείνει με αναφορά στη σημερινή πραγματικότητα και το τι τελικά είναι για εσάς η ειρήνη.
4. Στηριγμένοι στο περιεχόμενο των προηγούμενων δραστηριοτήτων που υλοποιήσατε ως ομάδα, δημιουργήστε ένα ψηφιακό σταυρόλεξο (είκοσι ορισμών) με την αξιοποίηση του λογισμικού Hot Potatoes, που θα αναρτηθεί στην ιστοσελίδα του μαθήματος ή του σχολείου για επίλυση από τους συμμαθητές σας. Σε περίπτωση δυσκολίας, απλώς δημιουργήστε ένα ψηφιακό αρχείο με είκοσι όρους και τους αντίστοιχους ορισμούς και παραδώστε το στον διδάσκοντα.

3^η ΟΜΑΔΑ

Θηραμένης δὲ καὶ οἱ σὺν αὐτῷ πρέσβεις ἐπανεφέρον ταῦτα εἰς τὰς Ἀθήνας. εἰσιόντας δ' αὐτοὺς ὄχλος περιεχεῖτο πολὺς, φοβούμενοι μὴ ἄπρακτοι ἦκοιεν· οὐ γὰρ ἔτι ἐνεχώρει μέλλειν διὰ τὸ πλῆθος τῶν ἀπολλυμένων τῷ λιμῷ.

1. Οι Αθηναῖοι στην αρχή του πολέμου επλήγησαν από τον λοιμό και στο τέλος του πολέμου από τον λιμό. Αφού μελετήσετε σε μετάφραση Ελ. Βενιζέλου το [απόσπασμα](#) του Θουκυδίδη («Ιστορίες», 2.47 - 54), που περιγράφει με τα πιο μελανά χρώματα τις επιπτώσεις του λοιμού, να συνδέσετε τις έννοιες «λιμός» - «λοιμός» ως αναμενόμενες συνέπειες των πολέμων διαχρονικά. Για το θέμα αυτό, αφού λάβετε υπόψη σας και σκηνές από την πρόσφατη ιστορία μας (κατοχή, πείνα κ.λπ.), γράψτε ως ομάδα ένα σύντομο κείμενο αντιπολεμικού χαρακτήρα με αναφορά στις ολέθριες επιπτώσεις των πολέμων, αλλά και στην υποκρισία των ισχυρών, που ανέχονται ακόμη και σήμερα να λιμοκτονούν χώρες ολόκληρες, εμπλουτίζοντάς το με ανάλογες εικόνες.
2. «ὄχλος περιεχεῖτο πολὺς»: Οι Αθηναῖοι πιεζόμενοι από τη δριμεία ανάγκη έχουν μετατραπεί σε ὄχλο. Η ατομική συνείδηση έχει εξουδετερωθεί και μαζί η αξιοπρέπεια και η περηφάνια. Δεν εξουσιάζει πλέον ο Λόγος, αλλά το ένστικτο της επιβίωσης και η αγελαία απρόσωπη μάζα. Ωστόσο, και σήμερα, χωρίς να υπάρχουν αντίστοιχες συνθήκες, οι άνθρωποι δεν έπαψαν να λειτουργούν ως ὄχλος. Αξιοποιώντας [τις μηχανές αναζήτησης](#) του διαδικτύου, επιλέξτε τις κατάλληλες πηγές για άντληση πληροφοριών, προκειμένου να δημιουργήσετε μια πολυτροπική παρουσίαση, που θα αναφέρεται διαχρονικά στην έννοια του ὄχλου. Στην παρουσίασή σας να περιλαμβάνονται: [ορισμός](#) (να γίνει αναφορά στην ετυμολογική προέλευση της λέξης), χαρακτηριστικά γνωρίσματα και εκδηλώσεις του ὄχλου, εικόνες, [αποφθέγματα](#) για τον ὄχλο και ό,τι άλλο κρίνετε σκόπιμο και σας εκφράζει ως ομάδα. Η παρουσίαση να κλείνει με αναφορά σε σύγχρονες οχλοκρατικές εκδηλώσεις και συσχετισμό των ὀρων «ὄχλος» και «μαζοποίηση».

3. «οὐ γὰρ ἔτι ἐνεχώρει μέλλειν διὰ τὸ πλῆθος τῶν ἀπολλυμένων τῶ λιμῶν»: Το ηθικό των Αθηναίων έχει καταπέσει, καθώς έχουν ξεπεράσει τα όρια της ανθρώπινης αντοχής στην ανέχεια και στην πείνα. Στη σύγχρονη ιστορία, για την πολιορκία του Μεσολογγίου από τους Τούρκους ο Δ. Σολωμός θα γράψει: «λαλεί πουλί, παίρνει σπυρί, κι η μάννα το ζηλεύει. Τα μάτια η πείνα εμαύρισε...» ([«Ελεύθεροι Πολιορκημένοι»](#), Σχεδιάσμα Β΄.1). Γνωρίζετε την έκβαση και των δύο ιστορικών συμβάντων. Γράψτε στον κειμενογράφο συνεργατικά ως ομάδα μία παράγραφο [με τη μέθοδο της σύγκρισης-αντίθεσης ή της αναλογίας](#), που να αναφέρεται στις διαφορές αλλά και στις ομοιότητες των δύο περιστατικών.
4. Στηριγμένοι στο περιεχόμενο των προηγούμενων δραστηριοτήτων που υλοποιήσατε ως ομάδα, δημιουργήστε ένα ψηφιακό σταυρόλεξο (είκοσι ορισμών) με την αξιοποίηση του λογισμικού Hot Potatoes, που θα αναρτηθεί στην ιστοσελίδα του μαθήματος ή του σχολείου για επίλυση από τους συμμαθητές σας. Σε περίπτωση δυσκολίας, απλώς δημιουργήστε ένα ψηφιακό αρχείο με είκοσι όρους και τους αντίστοιχους ορισμούς και παραδώστε το στον διδάσκοντα.

4^η ΟΜΑΔΑ

τῇ δὲ ὑστεραία ἀπήγγελλον οἱ πρέσβεις ἐφ' οἷς οἱ Λακεδαιμόνιοι ποιοῖντο τὴν εἰρήνην· προηγόρει δὲ αὐτῶν Θηραμένης, λέγων ὡς χρή πείθεσθαι Λακεδαιμονίους καὶ τὰ τεῖχη περιαιρεῖν. ἀντειπόντων δὲ τινῶν αὐτῷ, πολὺν δὲ πλειόνων συνεπαινεσάντων, ἔδοξε δέχεσθαι τὴν εἰρήνην.

1. Η συνέλευση των Αθηναίων φαίνεται να έχει διαδικαστικό παρά ουσιαστικό χαρακτήρα, γιατί δεν έχουν κανένα περιθώριο να αρνηθούν. Άλλωστε, στις διαπραγματεύσεις ακόμη και σήμερα ο καλύτερος διαπραγματευτής είναι η στρατιωτική και η οικονομική δύναμη. Και σήμερα, οι μικροί και αδύναμοι υποκύπτουν στους ισχυρούς και υπογράφουν είτε καταστροφικές συμφωνίες είτε επαχθή μνημόνια. Με βάση την παραπάνω διαπίστωση, αφού αντλήσετε πληροφορίες από το διαδίκτυο, γράψτε στον κειμενογράφο ως ομάδα με τη μέθοδο των παραδειγμάτων μία παράγραφο, που αναφέρεται στο γεγονός ότι στις διαπραγματεύσεις δεν υπάρχουν συναισθηματισμοί, αλλά προώθηση συμφερόντων και, κατά συνέπεια, ανάλογα με την εκάστοτε ισχύ ή συγκυρία της τύχης, άλλοι προσέρχονται στις διαπραγματεύσεις από θέση ισχύος και άλλοι απλώς με την ελπίδα ότι ίσως να περισώσουν κάτι.
2. Η πρόταση του Θηραμένη είναι συνεπής με τη μέχρι τώρα πορεία του. Ως ομάδα, αφού λάβετε υπόψη τη συγκυρία, να συντάξετε στον κειμενογράφο τον λόγο που πιστεύετε ότι εκφώνησε ο Θηραμένης (πιθανόν να μίλησε για τη φοβερή ανάγκη, θα αναφέρθηκε στο ήθος και στην εντιμότητά του ή στην πολιτική του οξυδέρκεια, θα ανέφερε ότι και αυτός υποφέρει, ότι δε βλέπει εναλλακτική λύση, ο τόνος θα ήταν δραματικός, το ρηματικό πρόσωπο το α' πληθυντικό κ.ά.) και, στη συνέχεια, να τον καταγράψετε σε ηχητικό αρχείο.
3. Αν έγραφε την ιστορία ο Θουκυδίδης, πιθανόν εδώ να χρησιμοποιούσε, όπως και στις δημηγορίες του, το σχήμα **θέση** (λόγος Θηραμένη, λόγος συνεπαινεσάντος) - **αντίθεση** (λόγος ἀντειπόντος) - **σύνθεση** (απόφαση Αθηναίων). Να υποκαταστήσετε, λοιπόν, τον Θουκυδίδη, δημιουργώντας τον

λόγο ενός «άντειπόντος» και τον λόγο ενός «συνεπαινέσαντος». Ο συνεπαινέσας, που είχε πολύ πιο εύκολο έργο, πιθανόν να ανέφερε ότι οι όροι θα μπορούσαν να είναι πολύ πιο επαχθείς (π.χ. καταβολή πολεμικών αποζημιώσεων (επανορθώσεων), εξανδραποδισμός των ελεύθερων πολιτών, το μη χείρον βέλτιστον κ.ά.), ενώ ο άντειπών πιθανόν να αμφισβήτησε τις προθέσεις του Θηραμένη, να μίλησε για το ένδοξο παρελθόν, τις αρετές των προγόνων και το χρέος της γενιάς του να μην υποκύψει, να τόνισε ότι δεν έχουν χαθεί ακόμη όλα, ότι οι θεοί θα βοηθήσουν, ότι η ταπείνωση είναι χειρότερη από τον θάνατο κ.ά. Στοχαστείτε σχετικά με αυτά και, προσθέτοντας και δικά σας στοιχεία, δημιουργήστε σύντομους λόγους ταιριαστούς με την περίπτωση. Οι λόγοι να καταγραφούν σε αρχείο κειμενογράφου και σε ηχητικό αρχείο.

4. Στηριγμένοι στο περιεχόμενο των προηγούμενων δραστηριοτήτων που υλοποιήσατε ως ομάδα, δημιουργήστε ένα ψηφιακό σταυρόλεξο (είκοσι ορισμών) με την αξιοποίηση του λογισμικού Hot Potatoes, που θα αναρτηθεί στην ιστοσελίδα του μαθήματος ή του σχολείου για επίλυση από τους συμμαθητές σας. Σε περίπτωση δυσκολίας, απλώς δημιουργήστε ένα ψηφιακό αρχείο με είκοσι όρους και τους αντίστοιχους ορισμούς και παραδώστε το στον διδάσκοντα.

5^η ΟΜΑΔΑ

μετὰ δὲ ταῦτα Λύσανδρός τε κατέπλει εἰς τὸν Πειραιᾶ καὶ οἱ φυγάδες κατῆσαν καὶ τὰ τείχη κατέσκαπτον ὑπ' ἀλητριδῶν πολλῇ προθυμίᾳ, νομίζοντες ἐκείνην τὴν ἡμέραν τῇ Ἑλλάδι ἄρχειν τῆς ἐλευθερίας.

1. Μετά την αποδοχή των όρων από τους Αθηναίους και την υπέρβαση των εμποδίων, ο λόγος του Ξενοφόντα αποκτά γοργότητα και οι εξελίξεις δρομολογούνται με την υιοθέτηση της παρατακτικής σύνδεσης και τη χρήση του παρατατικού. Το τέλος του πολέμου φαίνεται να λειτουργεί με τον ίδιο τρόπο με τον οποίο λειτουργεί η κάθαρση στην τραγωδία. Μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι είναι δίκαιη η τιμωρία, η πτώση και η ταπείνωση των Αθηναίων, και ότι στην περίπτωση τους νοσηματοδοτείται το τρίπτυχο *Υβρη – Άτη - Νέμεση*; Γράψτε ως ομάδα μία παράγραφο με τη μέθοδο της αιτιολόγησης είτε υιοθετώντας είτε απορρίπτοντας τον παραπάνω ισχυρισμό.
2. «τὰ τείχη κατέσκαπτον ὑπ' ἀλητριδῶν πολλῇ προθυμίᾳ»: Με βάση τα κείμενα που εξετάσαμε ως τώρα, φαίνεται ότι υπάρχει μια «ψύχωση» σχετικά με το θέμα των τειχών τόσο από την πλευρά των Λακεδαιμονίων όσο και από την πλευρά των Αθηναίων. Μάλιστα, οι Αθηναίοι είχαν απαγορεύσει να γίνεται οποιαδήποτε συζήτηση για το γκρέμισμα των τειχών, ενώ για τους Σπαρτιάτες γνωρίζουμε ότι θεωρούσαν τείχη απόρθητα της πόλης τους τα σώματα των ανδρών της. Η ιστορία με τα τείχη των Αθηναίων και την οργή των Σπαρτιατών είναι παλιά και ανάγεται στο τέλος των Περσικών πολέμων. Αφού μελετήσετε το σχετικό απόσπασμα από τον Θουκυδίδη («Ιστορίες», 1.90-92), που αναφέρεται στις ενστάσεις των Λακεδαιμονίων και στο τέχνασμα του Θεμιστοκλή, και αντλήσετε πληροφορίες και οπτικό υλικό από το διαδίκτυο, να δημιουργήσετε μια πολυτροπική παρουσίαση, που θα αναφέρεται στην ιστορία των Μακρών Τειχών και στον συμβολισμό τους. Επίσης, στην παρουσίασή σας να ενσωματώσετε πληροφορίες και εικονιστικό υλικό σχετικά με τα σημερινά αρχαιολογικά ευρήματα και να διατυπώσετε

την άποψή σας για το αν τα τείχη σήμερα θα είχαν κάποια πρακτική αξία, καθώς και για τον συμβολισμό που σήμερα τους έχει αποδοθεί (τείχος του Βερολίνου, τείχος της Λευκωσίας κλπ.). Η παρουσίαση να κλείνει με μια σύντομη αναφορά στις αυλητρίδες, για τις οποίες μπορείτε να αντλήσετε πληροφορίες και εικόνες από το διαδίκτυο.

3. «νομίζοντες εκείνην τήν ἡμέραν τῇ Ἑλλάδι ἄρχειν τῆς ἐλευθερίας»: Όταν οι Αθηναίοι το 431 π.Χ. δεν υποχώρησαν στις απαιτήσεις του Αρχίδαμου και έδιωξαν τον απεσταλμένο του, τον Μελήσιππο, ο τελευταίος είχε πει: «ἤδε ἡ ἡμέρα τοῖς Ἑλλησι μεγάλων κακῶν ἄρξει» (αυτή εδώ η μέρα θα είναι απαρχή μεγάλων συμφορών για τους Έλληνες). Είκοσι επτά έτη αργότερα και αφού τα λόγια του Μελήσιππου επαληθεύτηκαν και με το παραπάνω, η καταστροφή και η ταπείνωση της αλαζονικής υπερδύναμης φαντάζει ως απαρχή της ελευθερίας. Συμφωνείτε με τη διαπίστωση αυτή; Βέβαια, σήμερα η έννοια της ελευθερίας εμφανίζεται διευρυμένη σε σχέση με το παρελθόν και το περιεχόμενό της έχει αναπλαισιωθεί. Αντλώντας στοιχεία από τη [Βικιπαίδεια](#) και άλλους δικτυακούς τόπους, δημιουργήστε μια σύντομη πολυτροπική παρουσίαση αφιερωμένη στη σημασιολογική εξέλιξη της ελευθερίας από την αρχαιότητα ως τις μέρες μας. Η παρουσίαση να κλείνει με αναφορά σε ένα ποίημα και σε ένα ζωγραφικό πίνακα αφιερωμένο στην ελευθερία, που να σας εκφράζουν.
4. Στηριγμένοι στο περιεχόμενο των προηγούμενων δραστηριοτήτων που υλοποιήσατε ως ομάδα, δημιουργήστε ένα ψηφιακό σταυρόλεξο (είκοσι ορισμών) με την αξιοποίηση του λογισμικού Hot Potatoes, που θα αναρτηθεί στην ιστοσελίδα του μαθήματος ή του σχολείου για επίλυση από τους συμμαθητές σας. Σε περίπτωση δυσκολίας, απλώς δημιουργήστε ένα ψηφιακό αρχείο με είκοσι όρους και τους αντίστοιχους ορισμούς και παραδώστε το στον διδάσκοντα.

3^ο Φύλλο Εργασίας

1^η, 2^η, 3^η ΟΜΑΔΑ

Α. Τα παρακάτω παραδείγματα περιέχουν συμπερασματικές προτάσεις:

1. *ὁ δὲ εἶπεν ὅτι σπείσασθαι βούλοιο ἐφ' ᾧ μήτε αὐτὸς τοὺς Ἕλληνας ἀδικεῖν μήτε ἐκείνους καίειν τὰς οἰκίας.* [Κι αυτός εἶπε ὅτι ἤθελε να συνθηκολογήσει με τον ὄρο οὔτε αὐτός να ἀδικεῖ τους Ἕλληνες οὔτε ἐκεῖνοι να καίνε τα σπίτια].
2. *τῆς εἰρήνης γενομένης αὐτοῖς ἐφ' ᾧ τε πολιτεύονται τὴν πατριὸν πολιτείαν.* [Κι αφού συνάφθηκε η εἰρήνη με την προϋπόθεση ὅτι θα πολιτευθῶν σύμφωνα με το πατροπαράδοτο πολίτευμα].
3. *ὁ Ἀμυθάνοσ ἔπαυσε σφᾶς τῆς νόσου, ἐφ' ᾧ τε αὐτὸς καὶ ὁ ἀδελφὸς Βίας Ἀναξαγόρα τὸ ἴσον ἐξουσιν.* [Ο γιος του Ἀμυθάνα (= ο Μελάμπους) τις γιάτρεψε (τις γυναῖκες του Ἄργους), με τον ὄρο και ο ἴδιος και ο ἀδελφὸς του, ο Βίας, να ἔχουν ἴση ἐξουσία (= να μοιραστοῦν την ἐξουσία) με τον Ἀναξαγόρα].
4. *καὶ μενέτω ταῦτα, ἐφ' ᾧ τε καὶ ἡ πόλις εὐπραγήσει.* [Κι ας παραμείνουν αὐτά, ἀρκεῖ η πόλη να εὐτυχήσει].
5. *Ἀλέξανδρον δὴ τοῖς Ἐφεσίοις ὑποσχέσθαι ..., ἐφ' ᾧ τε τὴν ἐπιγραφὴν αὐτὸν ἔχειν.* [Ο Ἀλέξανδρος ὑποσχέθηκε στους Ἐφεσίους ὅτι ..., ὑπὸ τον ὄρο ο ἴδιος να κατέχει την ἐπιγραφὴ].
6. *εἰς τοσοῦτον ἐληλύθατε πλεονεξίας ὥστε πρότερον μὲν ἐνεκαλειτέ μοι.* [Σε τέτοιο σημεῖο πλεονεξίας ἔχετε φθάσει, ὥστε πρωτύτερα με κατηγοροῦσατε].
7. *πάντες εἰς τοσοῦτον ἀφίχθε φιλανθρωπίας καὶ εὐσεβείας ὥστε καὶ τῶν πρότερον γεγενημένων ἀδικημάτων τὸ λαμβάνειν δίκην ἐπέσχετε ταύτας τὰς ἡμέρας.* [Σε τέτοιο σημεῖο εὐσεβείας και φιλανθρωπίας ἔχετε φθάσει (ὅλοι) ὥστε αὐτές τις μέρες σταματήσατε να τιμωρεῖτε ἀκόμη και τα ἀδικήματα που ἔγιναν κατὰ το παρελθόν]

8. οὐδένα πάποτ' οὐτ' ἀκήκοα οὐθ' ἑόρακα ὅστις εἰς τοσοῦτον ἐλήλυθεν ὕβρεως ὥστε τοιοῦτόν τι ποιεῖν. [Δεν ἔχω δει και δεν ἔχω ακούσει ποτέ ως τώρα για κανένα που να ἔφτασε σε τέτοιο βαθμό αλαζονείας ὥστε να κάνει κάτι τέτοιο].
9. καὶ εἰς τοσοῦτον αἰσχροκερδίας ἦλθεν, ὥστε καὶ τοὺς διδασκάλους τοὺς μισθοὺς ἀπεστέρηκεν. [Σε τέτοιο σημείο αἰσχροκέρδειας ἔφθασε, ὥστε στέρησε ἀκόμη και ἀπὸ τους δασκάλους το μισθὸ τους].
10. ἀλλ' εἰς τοσοῦτον ἤκει τόλμης, ὥστε δανεισάμενος παρ' ἡμῶν ἐπὶ τῇ νηὶ τρισχιλίας δραχμὰς ἐφ' ᾧ τε τὴν ναῦν καταπλεῖν Ἀθήναζε... [Ἀλλά σε τέτοιο σημείο τόλμης ἔφτασε, ὥστε ἀφοῦ δανείστηκε ἀπὸ μας 3000 δραχμές για το πλοῖο με την προϋπόθεση το πλοῖο να καταπλεύσει στην Ἀθήνα...].
11. Οὗτοι τοίνυν εἰς τοῦτο τόλμης ἐληλύθασιν, ὥστε πειρῶνται πείθειν τοὺς νεωτέρους ὡς... [Σε τέτοιο σημείο τόλμης ἔφτασαν, ὥστε προσπαθοῦν..].
12. Εἰς τοῦτο γάρ τινες ἀνοίας ἐληλύθασιν ὥσθ' ὑπειλήφασι τὴν μὲν ἀδικίαν ἐπονείδιστον μὲν εἶναι, κερδαλέαν δὲ καὶ πρὸς τὸν βίον. [Σε τέτοιο σημείο ἀνοησίας ἔφτασαν κάποιοι, ὥστε ἔχουν πιστέψει ὅτι η ἀδικία εἶναι μὲν ἐπονείδιστο πράγμα, κερδοφόρο ὁμῶς για τη ζωὴ].
13. ἔφασαν τοὺς στρατιώτας εἰς τοῦτο τρυφῆς ἐλθεῖν ὥστ' οὐκ ἐθέλειν πίνειν, εἰ μὴ ἀνθοσμίας εἶη. [Εἶπαν ὅτι οἱ στρατιώτες ἔφτασαν σε τέτοιο σημείο τρυφηλότητας, ὥστε να μὴ θέλουν να πιουν, αν δεν υπήρχε ευωδιά λουλουδιῶν].
14. Καὶ τίς οὕτως ἐστὶν ἀναίσθητος, ὅστις οὐκ ἂν ἀλγήσειεν τοιαύτης διαβολῆς περὶ αὐτὸν γιγνομένης; [Και ποιος εἶναι τόσο ἀναίσθητος, ὥστε δεν θα υπέφερε αν μια τέτοια συκοφαντία διαδιδόταν για τον ἴδιο;].
15. τίς οὕτως εὐήθης ἐστὶν ὑμῶν ὅστις ἀγνοεῖ τὸν ἐκεῖθεν πόλεμον δεῦρ' ἤξοντα, ἂν ἀμελήσωμεν; [Και ποιος εἶναι τόσο ἀνόητος, ὥστε να ἀγνοεῖ ὅτι ο πόλεμος ἀπὸ ἐκεῖ θα ἔρθει ἐδῶ εἰάν ἀμελήσουμε;].
16. Τίς οὖν οὕτως ἀγαθὸς ἢ τίς οὕτως ἰσχυρὸς ὡς λιμῶ καὶ ῥίγει δύναιτ' ἂν μαχόμενος στρατεύεσθαι; [Ποιος, λοιπόν, εἶναι τόσο γενναῖος ἢ τόσο δυνατός,

ώστε να μπορεί να εκστρατεύει πολεμώντας ταυτόχρονα και με την πείνα και με το ψύχος;].

17. *Τίς οὕτως ἐργάζεται τὴν γῆν, ὥστε ζημιοῦσθαι ἐργαζόμενος;* [Ποιος ασχολείται με τη γεωργία με τον τρόπο αυτό, ώστε να ζημιώνεται εργαζόμενος;].

18. *τίς οὕτως ἐστὶ δεινὸς λέγειν ὥστε σε πείσαι λέγων ὡς ἡμεῖς σοὶ ἐπιβουλεύομεν;* [Και ποιος είναι τόσο φοβερὸς στο λόγο, ώστε σε έπεισε με λόγια ότι εμεῖς θέλουμε το κακό σου].

19. *τίς οὕτω μαινεται ὅστις οὐ βούλεται σοὶ φίλος εἶναι;* [Και ποιος είναι τόσο τρελός, που να μη θέλει να είναι φίλος σου;].

20. *καὶ τίς οὕτως ἐστὶν ἀνόητος, ὥστε τοῦτον σώζων τὴν ἑαυτοῦ σωτηρίαν προέσθαι;* [Και ποιος είναι τόσο ἀνόητος, ώστε να εγκαταλείψει τη δική του σωτηρία σώζοντας εκείνον;].

21. *τίς οὕτως ἐν λόγοις μεγαλότολμος, ὡς ἀντὶ ξίφους τρίαιναν αἰτεῖν;* [Και ποιος έχει τόσο μεγάλη τόλμη στα λόγια ώστε να ζητά τρίαινα ἀντὶ για ξίφος;].

22. *οἱ δὲ ἀκοντισταὶ βραχύτερα ἠκόντιζον ἢ ὡς ἐξικνεῖσθαι τῶν σφενδονητῶν.*
[Οἱ ἀκοντιστές έριχναν τα ἀκόντια πιο κοντά ἀπ' ὅσο θα έπρεπε ὥστε να φθάνουν στους σφενδονήτες].

23. *οἱ μέντοι Θηβαῖοι εἶπαν ὅτι οὐκ ἂν ὑποδοῖεν τοὺς νεκρούς, εἰ μὴ ἐφ' ᾧ τε ἀπιέναι ἐκ τῆς χώρας.* [Οἱ Θηβαῖοι εἶπαν ὅτι δεν έδιναν υποσπόνδους τους νεκρούς, παρά μόνο με την προϋπόθεση ὅτι θα έφευγαν ἀπὸ τη χώρα].

24. *τάς τε γὰρ ἀσπίδας μείζους ἔχουσιν ἢ ὡς ποιεῖν τι καὶ ὄραν.* [Έχουν τις ἀσπίδες μεγαλύτερες ἀπ' ὅσο θα έπρεπε ὥστε να κάνουν κάτι και να βλέπουν].

25. *Ἀσθενέστερον, διὰ τὴν νόσον ἠγόρευεν ἢ ὡς ἀκούειν τοὺς τελευταίους τῆς φάλαγγος.* [Έξαιτίας της νόσου, μιλούσε πιο χαμηλόφωνα ἀπ' ὅσο θα έπρεπε ὥστε να τον ακοῦν και οι τελευταῖοι στρατιῶτες της φάλαγγας].

Για το [καθένα ἀπὸ αυτά](#) να τονίσετε με έντονους κόκκινους χαρακτήρες τον σύνδεσμο εισαγωγής και με έντονους μπλε τον ρηματικό τύπο με τον οποίο

εκφέρεται. Παράλληλα, να εντοπίσετε στην κύρια πρόταση την παρουσία κάποιων λέξεων που προαναγγέλλουν τη συμπερασματική πρόταση. Αφού τα μελετήσετε και αναζητήσετε τουλάχιστον δύο παραδείγματα στον [Συμφραστικό Πίνακα Λέξεων](#) του Ανθολογίου Αττικής Πεζογραφίας της Πύλης για την Ελληνική Γλώσσα, να συμπληρώσετε τον παρακάτω πίνακα:

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

- Χρησιμεύουν ως...
- Στην κύρια πρόταση συνήθως υπάρχουν τα:

<i>Εισάγονται με</i>	<i>Αιτιολόγηση εισαγωγής</i>	<i>Εκφέρονται με</i>	<i>Αιτιολόγηση εκφοράς</i>

Στο κείμενο που ακολουθεί να εντοπίσετε τη δευτερεύουσα συμπερασματική πρόταση και να δικαιολογήσετε την εισαγωγή και την εκφορά.

ἀλλ' ἐποιοῦντο εἰρήνην ἐφ' ᾧ τά τε μακρὰ τείχη καὶ τὸν Πειραιᾶ καθελόντας καὶ τὰς ναῦς πλὴν δώδεκα παραδόντας καὶ τοὺς φυγάδας καθέντας τὸν αὐτὸν ἐχθρὸν καὶ φίλον νομίζοντας Λακεδαιμονίοις ἔπεσθαι καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν ὅποι ἂν ἤγῳνται.

Εισάγεται με ..... επειδή,.....
..... και εκφέρεται με .....

Συγκρίνετε τώρα τα συμπεράσματά σας και επιβεβαιώστε, διορθώστε ή συμπληρώστε τις γνώσεις σας, συγκρίνοντάς τες με το υλικό που θα αντλήσετε είτε από την [Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα](#) είτε από το [ηλεκτρονικό φροντιστήριο](#) του Υπουργείου.

Αφού αναρτήσετε στο Wiki το συμπληρωμένο Φύλλο Εργασίας, να κοινοποιήσετε το περιεχόμενό του για συζήτηση και σχολιασμό στην 4^η και την 5^η ομάδα.

4^η, 5^η ΟΜΑΔΑ

Β. Τα παρακάτω παραδείγματα περιέχουν δευτερεύουσες ενδοιαστικές προτάσεις:

1. *δείσαντες οί Εύβοεῖς μὴ σφᾶς οἱ Ἕλληνες πρόωνται, κρύφα τῶ Θεμιστοκλεῖ διελέγοντο.* [Και επειδή οι κάτοικοι της Εύβοιας φοβήθηκαν μήπως οι Έλληνες τους εγκαταλείψουν, συζητούσαν κρυφά με τον Θεμιστοκλή].
2. *οἱ Κορίνθιοι δείσαντες μὴ προδοῖτο ὑπό τινων ἢ πόλις, μετεπέμψαντο τὸν Ἴφικράτην σὺν τοῖς πλείστοις τῶν πελταστῶν.* [Και επειδή οι Κορίνθιοι φοβήθηκαν μήπως προδοθεί από κάποιους η πόλη, έστειλαν και κάλεσαν τον Ιφικράτη με τη μεγάλη μάζα των πελταστών].
3. *δείσαντες μὴ καὶ ἐνέδρα τις μείζων ὑπέη, ἐπέσχον.* [Και επειδή φοβήθηκαν μήπως έχει στηθεί κάποια ενέδρα, σταμάτησαν].
4. *δείσαντες μὴ περιεργα ἄμα καὶ μακρὰ λέγοιμεν.*
5. *ὁμως δὲ οἱ Ἡλεῖοι δεδιότες μὴ βία θύσωσι, ξὺν ὅπλοις τῶν νεωτέρων φυλακὴν εἶχον.*
6. *οἱ δὲ τοῦ δήμου προστάται τῶν Κερκυραίων, δεδιότες μὴ οἱ Ἀθηναῖοι τοὺς ἐλθόντας οὐκ ἀποκτείνωσι,...*
7. *ἐπίστασαι γὰρ ὅτι οἱ μὲν φοβούμενοι μὴ φύγωσι πατρίδα καὶ οἱ μέλλοντες μάχεσθαι δεδιότες μὴ ἠττηθῶσιν [ἀθύμως διάγουσι, καὶ οἱ πλέοντες μὴ ναυαγήσωσι,]...*
8. *οἱ δ' ἐκ τῆς ἀγορᾶς ἔφευγον, δεδιότες εἰς ἕκαστος μὴ συλληφθεῖη.*
9. *ἀπεδέξαντο καὶ αὐτοὶ φοβούμενοι μὴ οὐχ ἴκανοὶ ᾧσι Λέσβω πάση πολεμεῖν.*
10. *ὁ δὲ Ἀγασίας ὡς ὄρᾳ τὸν Καλλίμαχον δείσας μὴ οὐ πρῶτος παραδράμη εἰς τὸ χωρίον, ...*
11. *οὕτως ἔδεισας μὴ οὐ κακὴν δάμαρτ' (=γυναίκα, σύζυγο) ἔχοις;*
12. *Νῦν δὲ φοβούμεθα μὴ ἄμα ἀμφοτέρων ἡμαρτήκαμεν.*

Για το καθένα από αυτά, να τονίσετε με έντονους κόκκινους χαρακτήρες τον σύνδεσμο εισαγωγής και με έντονους μπλε τον ρηματικό τύπο με τον οποίο εκφέρεται. Αφού μελετήσετε προσεκτικά τον τρόπο εισαγωγής και εκφοράς, και το είδος των ρημάτων εξάρτησης και αφού αναζητήσετε τουλάχιστον δύο αντίστοιχα παραδείγματα στον Συμφραστικό Πίνακα Λέξεων του Ανθολογίου Αττικής Πεζογραφίας της Πύλης για την Ελληνική Γλώσσα, να συμπληρώσετε τον παρακάτω πίνακα:

ΕΝΔΟΙΑΣΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

- Χρησιμεύουν ως:
  - α)
  - β)
  - γ)

<i>Εισάγονται με</i>	<i>Αιτιολόγηση εισαγωγής</i>	<i>Εκφέρονται με</i>	<i>Αιτιολόγηση εκφοράς</i>

Στο κείμενο που ακολουθεί να εντοπίσετε τη δευτερεύουσα ενδοιαστική πρόταση, τον συντακτικό της ρόλο και να δικαιολογήσετε τον τρόπο εισαγωγής και εκφοράς.

Θηραμένης δὲ καὶ οἱ σὺν αὐτῷ πρέσβεις ἐπανέφερον ταῦτα εἰς τὰς Ἀθήνας. εἰσιόντας δ' αὐτοὺς ὄχλος περιχεῖτο πολὺς, φοβούμενοι μὴ ἄπρακτοι ἦκοιεν· οὐ γὰρ ἔτι ἐνεχώρει μέλλειν διὰ τὸ πλῆθος τῶν ἀπολλυμένων τῷ λιμῷ.

Εισάγεται με ..... επειδή,.....
..... και εκφέρεται με .....

Συγκρίνετε τώρα τα συμπεράσματά σας και επιβεβαιώστε, διορθώστε ή συμπληρώστε τις γνώσεις σας συγκρίνοντάς τες με το υλικό που θα αντλήσετε είτε από την [Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα](#) είτε από το [ηλεκτρονικό φροντιστήριο](#) του Υπουργείου.

Αφού αναρτήσετε στο Wiki το συμπληρωμένο Φύλλο Εργασίας, να κοινοποιήσετε το περιεχόμενό του για συζήτηση και σχολιασμό στην 1^η, 2^η και 3^η ομάδα.

Ζ. ΑΛΛΕΣ ΕΚΔΟΧΕΣ

Το σενάριο αυτό είναι κατεξοχήν κειμενοκεντρικό και δίνει ισόρροπα έμφαση και στο νόημα και στη γλώσσα. Θα μπορούσε η διαδρομή να είναι διαφορετική, δηλαδή το 3^ο Φύλλο Εργασίας να είναι πρώτο, ώστε η συμπερασματική πρόταση του κειμένου, που είναι κεφαλαιώδους σημασίας για την κατανόηση, να αποδομηθεί σχετικά ευκολότερα και έτσι να διευκολυνθεί η πρόσληψη του κειμένου. Κάτι τέτοιο, όμως, θα έπληττε την ενότητα του σεναρίου, αφού η είσοδος στο κείμενο της ενότητας θα ήταν κάπως απότομη. Στο πλαίσιο μιας ευρύτερης διαθεματικής προσέγγισης, εκτός από τη Νεοελληνική Γλώσσα θα μπορούσε να εμπλακεί και το μάθημα της Ιστορίας, να δοθεί μεγαλύτερη έμφαση στο κειμενικό είδος και να διευρυνθεί ή να περιοριστεί η οπτική της ανάγνωσης του αρχαίου κειμένου με όρους συγχρονικούς. Μπορούσε, επίσης, να αφαιρεθεί τελείως η ώρα του συντακτικού και να αντικατασταθεί από δραστηριότητες όπως:

- Ο Ξενοφώντας ως σύγχρονος πολεμικός ανταποκριτής.
- Ποιοι όροι συνήθως επιβάλλονται σήμερα στους ηττημένους; (σύγχρονα παραδείγματα).
- Διαχρονικός ανταγωνισμός των μεγάλων δυνάμεων.
- Το γόητρο των ισχυρών.
- Πόλεις που πολιορκούνται.
- Η πείνα στον σύγχρονο κόσμο.
- Η σύνδεση του κειμένου με τον χώρο της αρχαίας και της νεότερης τέχνης.
- Ο ρόλος των χρονικών προσδιορισμών στις αφηγήσεις που κινούνται στον άξονα του χρόνου και ο ρόλος των προσδιορισμών της αιτίας στις αφηγήσεις που κινούνται στον άξονα των αιτιωδών σχέσεων κλπ.

Μπορεί, επίσης, ο εκπαιδευτικός να μελετήσει και άλλα γραμματικά ή συντακτικά φαινόμενα που παρατηρούνται στο κείμενο, προσδιορίζοντας το εύρος και το βάθος των αντίστοιχων δραστηριοτήτων.

Η. ΚΡΙΤΙΚΗ

Αναμφίβολα, η χρήση των ΤΠΕ στη διδασκαλία ενός αρχαίου ελληνικού κειμένου από το πρωτότυπο δεν θα πρέπει απλώς να κινείται σε επίπεδο παροχής «εργαλείων». Και η επιλογή των δραστηριοτήτων θα πρέπει να γίνεται με κριτήριο την προστιθέμενη παιδευτική και διδακτική αξία και όχι με στόχο τον εντυπωσιασμό. Παράλληλα, δεν πρέπει να αγνοούνται και οι στόχοι αλλά και τα χρονικά περιθώρια που παρέχει το Αναλυτικό Πρόγραμμα για τη διδασκαλία κάθε ενότητας. Η παρούσα διδακτική πρόταση επιχειρεί να ανταποκριθεί στις δύο αυτές παραμέτρους, προτείνοντας δραστηριότητες στοχευμένες και ρεαλιστικές και ενσωματώνοντας, παράλληλα, παραδοσιακές διδακτικές πρακτικές. Ενδεχομένως, το 2^ο Φύλλο Εργασίας να είναι υπερβολικά φορτωμένο και ο χρόνος να μην εξαρκέσει, ωστόσο υπάρχει κλιμάκωση από δραστηριότητες απλές προς σύνθετες με κυρίαρχο στοιχείο την ποιοτική και δημιουργική έκφραση των μαθητών. Βέβαια, δεν πρέπει να παραβλέπεται το γεγονός ότι το σενάριο είναι πολύ απαιτητικό και για τον διδάσκοντα και για τους μαθητές. Ωστόσο, αξίζει τον κόπο να επιχειρηθεί η εφαρμογή του, ώστε να αποτιμηθεί και η αξία της συγκεκριμένης διδακτικής πρότασης.

Θ. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Bernstein, B. 1996. *Pedagogy, Symbolic Control and Identity. Theory, Research, Critique*. London: Taylor and Francis.

Γιάννου, Τ. 2011. «Οι ΤΠΕ στο μάθημα των Αρχαίων Ελληνικών». Στο *Επιμόρφωση Εκπαιδευτικών για την αξιοποίηση και την εφαρμογή των ΤΠΕ στη διδακτική πράξη. Επιμορφωτικό Υλικό για την Εκπαίδευση των Επιμορφωτών στα ΠΑΚΕ*, τεύχος 3. Κλάδος: ΠΕ 02. Πάτρα: ΕΑΙΤΥ, 104 - 128.

http://filologistpe.files.wordpress.com/2012/10/yliko_pe02-201106.pdf

Cope, B. & M. Kalantzis (eds). 2000. *Multiliteracies. Literacy Learning and the Design of Social Features*. London: Routledge.

Durando, F. 1998. *Αρχαία Ελλάδα, η αυγή του δυτικού κόσμου*. Μτφρ. Δ. Γεδεών. Αθήνα: Καρακώτσογλου.

Hanson, V. D. 2007. *Πελοποννησιακός πόλεμος*. Μτφρ. Α. Φιλιππάτος. Αθήνα: Λιβάνης.

Θεοδωρόπουλος, Τ. 2004. *Το μυθιστόρημα του Ξενοφώντα*. Αθήνα: Ωκεανίδα.

Kagan, D. 2004. *Ο Πελοποννησιακός πόλεμος*. Μτφρ. Ν. Πηλαβάκης. Αθήνα: Ωκεανίδα.

Κουτσογιάννης, Δ. 2012. «Ο ρόμβος της γλωσσικής εκπαίδευσης». Στο *Μελέτες για την ελληνική γλώσσα. Πρακτικά της 32^{ης} συνάντησης του Τομέα Γλωσσολογίας Α.Π.Θ.* Θεσσαλονίκη: ΙΝΣ (Ίδρυμα Μ. Τριανταφυλλίδη), 208-222.

http://ins.web.auth.gr/images/MEG_PLIRI/MEG_32_208_222.pdf

Kress, G. & T. van Leeuwen. 2001. *Multimodal Discourse. The Modes and Media of Contemporary Communication*. London: Arnold.

Μερτζάνης, Ι. 2010. Ο Πελοποννησιακός πόλεμος. Αθήνα: Βεργίνα.